

EL LÈXIC EN LES CORTS VALENCIANES DE L'EDAT MODERNA

Joaquim MARTÍ MESTRE
Universitat de València

1. PRESENTACIÓ

Amb aquest treball sobre el lèxic de les Corts valencianes de l'Edat moderna ens proposem d'aportar noves dades per al coneixement del vocabulari històric català, a partir de documentació valenciana, la qual, com diu Colón (2003: 6), ha estat despullada molt deficientment. A més, aquest és encara un període de la història del nostre lèxic amb moltes deficiències, que els grans diccionaris històrics i etimològics (*DCVB*, *DECat*) no han explotat amb prou extensió, i menys encara pel que fa als documents valencians.

Com és sabut, Colón i Garcia han publicat una acurada edició dels *Furs* de València (Barcelona, 1970-2002),¹ on editen, en nou volums, els furs de l'època clàssica, situada entre les Corts de 1283 i la compilació de Francesc Joan Pastor (València, 1547-48).² L'edició va acompanyada d'una anàlisi lingüística, d'un valuós glossari i d'unes interessants anotacions lingüístiques.³ Els editors dediquen un apartat de l'estudi lingüístic al lèxic, on destaquen:

- 1) La riquesa i varietat del vocabulari dels *Furs*.
- 2) La presència de mots valencians, moltes vegades comuns amb altres territoris de la llengua catalana.
- 3) L'interès de l'obra per estudiar l'evolució de la llengua, atès que abasta un ampli període cronològic.
- 4) L'abundància de cultismes, molts dels quals es documenten per primera vegada en els *Furs*.
- 5) La importància de la «*variatio synonymica*».

1. El volum IX a cura de Colón i Garcia Edo; igualment, els dos volums dels anomenats *Furs extravagants* (Barcelona, 2007), a cura de Colón i Garcia Edo.

2. Per raons pràctiques, deixen fora de la seua edició els furs posteriors a aquesta compilació, si bé reconeixen que «la collecció general de furs hauria de comprendre, en teoria» fins els de 1645, data en què es celebraren les darreres Corts valencianes (*Furs*, I, 80).

3. Sobre aquestes anotacions lingüístiques es pot consultar l'estudi de Casanova (2008).

En aquesta ocasió, doncs, dedicarem la nostra atenció al vocabulari de l'etapa posterior del dret valencià, l'anomenada època postclàssica, que comprén, segons Colón i Garcia (*Furs*, I, 44), entre la compilació de Pastor (1547-48) i el decret de «Nova Planta». En el nostre cas, en concret, situen la data final del període que estudiem en les darreres Corts del regne (1645), i l'inici en les primeres Corts de Carles I (1528), abastant així totes les Corts dels segles XVI i XVII, que comprenen els regnats de Carles I (Corts de 1528, 1533, 1537, 1542, 1547, 1552), Felip II (Corts de 1564 i 1585), Felip III (Corts de 1604) i Felip IV (Corts de 1626 i 1645). En total, tenim en compte directament un període de més de cent anys, que ens permetrà analitzar l'evolució diacrònica del lèxic en el registre administratiu, representat per les Corts valencianes modernes, sense perdre de vista la trajectòria posterior d'aquest lèxic.

Començarem estudiant diacrònicament alguns sinònims presents en els textos, la qual cosa ens permetrà de fer algunes correccions o matisacions als diccionaris de referència, i després citarem i analitzarem, tenint en compte el context lingüístic de l'època, altres mots d'interés, que representen novetats respecte als diccionaris històrics i etimològics: formes no registrades, no documentades, primeres datacions, o mots que amplien l'àrea geogràfica considerada, així com alguns mots actualment envellits o en retrocés en valencià. Seguint amb el que Colón i Garcia havien comprovat en els furs medievals, trobem també en els furs, capítols, provisions i actes de cort moderns nombrosos cultismes; alguns presents ja en el període anterior, però altres documentats ara per primera vegada. Continuen, així mateix, tenint una presència molt important els grups sinonímics, com és habitual en el llenguatge administratiu, motivats per la seua recerca de la claredat. De vegades aquests parells sinonímics estan formats per un mot més tradicional i un altre de més modern, bona prova de l'evolució de la llengua; altres vegades es tracta, per exemple, d'un mot més específic i un altre de sentit més genèric («coses y afers» 1604, 24, «consignaren y posaren» 1626, 158),⁴ d'una veu culta i una altra de popular («tot lo pondus y treball» 1604, 105), o d'un mot més tècnic i un altre de més corrent («inconvenients y diffugis» 1604, 34, «detenidor y possehidor» 1626, 30), i no falten tampoc els grups sinonímics formats per un mot tradicional i un castellanisme, que començava a introduir-se en català, almenys en la llengua escrita, algunes vegades només de forma limitada, com a moda o element estètic, i altres arribant a assolir una major extensió («remey y reparo» 1564, 60, «assento y lloch» 1585, 89, «madera y fusta» 1626, 131,⁵ «diligència y cuydado» 1645, 224).⁶ La presència de castellanismes, agrupats amb un mot genuí o en solitari, però, no és igual en tots els textos; s'incrementa sobretot al segle XVII, però sense

4. Seguim els textos de les Corts valencianes editats pel Departament d'Història Moderna de la Universitat de València, a cura de García Cárcel (1972), Salvador (1973), Ciscar Pallarés (1973), De Lario (1973) i Guia (1984), els quatre primers en versió facsímil. En les nostres citacions, indiquem, separats per una coma, l'any de celebració de les Corts i la pàgina del llibre on es pot localitzar cada referència.

5. En un document de Castelló de 1593 alternen *madera* i *fusta* en el mateix capítol: «que lo chapi-tell que carrega damunt los quatre pilars de la campana del relonge [...] sia cubert de *madera* de melis [...], y damunt dit chapi-tell se asenten los dos mig balauts ab sa bolla y rebolleta, tornejats de bona *fusta* de melis» (a. 1593) (Olucha, 1987: 93).

6. Cf. «fassen ab tota *diligència* y *cuydado* cabbrevar totes les rendes» (a. 1602) (Miralles, 1999: 71).

que en cap moment pugua servir per a desqualificar en conjunt aquest llenguatge foral modern, que presenta molts punts d'interès.

2. MOTS SINÒNIMS I VARIANTS FORMALS

Comentem a continuació, seguint l'ordre alfabètic, alguns sinònims i variants formals amb diferent distribució diacrònica, que mostren l'evolució de la llengua durant el període estudiat.

1) *alguazir*, *alguatzir* / *alguazil* / *aguazil*. En les Corts del segle XVI apareixen sempre les formes amb diftong i *-r* final: *alguazir*, més nombrosa, i *alguatzir*. Exemples: «dos *alguazirs* reals» (1528, 12), «*alguazir*, scrivà e porter» (1533, 37), «Revocació de un *alguatzir*» (1547, 185). La variant amb *-l*, *alguazil*, que deu explicar-se per assimilació a partir d'*alguatzir*, en canvi, és l'habitual en les Corts del XVII (1604, 17; 1626, 179; 1645, 238). La forma amb dissimilació eliminatòria de la primera lateral *aguazil* només la localitzem en una ocasió, en les Corts de 1645: «en lloc dels *aguazils*» (p. 288).

2) *argent* / *plata*. En les Corts del segle XVI i en les de 1604 i 1626 sempre apareix *argent*, i no documentem *plata* fins les de 1645, on conviu amb *argent*. A més, *plata* hi apareix precisament per referència a la procedent de Castella: «supliquen [...] concedir als veïns y habitants del present regne permís y facultat per a traure dels regnes de Castella lo proceït dels fruits y mercaderies que entraran en dits regnes en *plata* castellana y or» (p. 237), «puixen traure del regne de Castella al present de València los preus de la seda que portaran en moneda de or y *plata*» (p. 241). Coromines (*DECat*, VI, 594) ens informa que el mot *plata* primerament designava una 'planxa de metall', com es documenta en textos dels segles XIV i XV, d'on passà a designar, per metonímia, l' 'argent', a partir del sentit de 'planxa d'argent'. En català medieval la forma habitual és *argent*, i no *plata* (cf. *CICA*), però, segons Coromines (*DECat*, VI, 594), «després de l'Edat Mitjana l'ús d'*argent* va quedant antiquat». Comprovem que en els textos del segle XVI *argent* continuava essent encara la forma més habitual; a la segona meitat de la centúria *plata* començava a fer avanços, però no de la mateixa manera en tots els textos. En la primera meitat del XVI en el *CICA* es recullen 107 casos d'*argent*, i tan sols 11 de *plata*, set dels quals es troben en l'*Epistolari* d'Estefania de Requesens, on no apareix *argent*, i on segurament cal veure-hi la influència del castellà, ateses les circumstàncies personals d'aquesta autora, resident a la cort. En un altre d'aquests onze casos, procedent del *Llibre de les solemnitats de Barcelona*, *plata* manté el sentit de 'planxa de metall', feta precisament d'argent: «ab barretas algunas totas de *plata d'argent*» («Solemnitats» IV, p. 399, l. 23). En els documents valencians, al segle XVI trobem habitualment *argent*, i és a partir del XVII quan predomina *plata*, sobretot a partir del segon terç;⁷ ja al segle XVIII, Carles Ros (1764: 332-

7. Així, en l'inventari dels béns materials de l'Hospital General de València de 1584-85 (López Terrada, 1986) sempre apareix *argent*, com també en l'inventari del rector Joan Llorenç Salaya (1558) (González / Vallés: 1991) i en l'inventari del comte d'Oliva de mitjan segle XVI, on només apareix dues

334) incloïa *argent* entre les paraules tradicionals que «a toda priessa [...] el vulgo va olvidando», substituïda per *plata*, i ell mateix en els seus colloquis feia servir habitualment *plata*, si bé en algun cas usava *argent*, amb valor monetari (cf. Torres Navarrete, 1995),⁸ i Orellana (1731-1813) veia *argent* i els derivats *argenter* i *argenteria* com les veus tradicionals i genuïnes en valencià, si bé antiquades en el seu temps, substituïdes pels que considerava castellanismes *plata*, *plater* i *plateria*, introduïdes, segons deia, en temps de Carles V (veg. Martí, 1994b: 127-128).

3) *bandeig* / *desterro*, *bandejar* / *desterrar*. Les formes *bandejar* i *bandeig* són les úniques que trobem en les Corts de 1528, 1533, 1542, 1547 i 1564; en les de 1585, continuen predominant aquestes formes, però hi apareix *desterro* (p. 99), i en les Corts del segle XVII *desterrar* i *desterro* han substituït totalment *bandejar* i *bandeig*. En l'època medieval era més habitual *bandejar* (cf. DCVB; DECat, I, 615; CICA), però al segle XVII, com veiem, guanyen terreny *desterrar* i *desterro*. Així, en els diccionaris de Font (1637), Torra (1653) i Lacavalleria (1696) figuren *desterrar* i *desterro* (en Lacavalleria també *desterrament*),⁹ però no *bandejar* ni *bandeig*.¹⁰

vegades *plata*, amb valor genèric, i no per designar objectes concrets fets d'aquest metall, com sí que ocorre amb *argent*: «dos caixes planes ab panys y claus, dins les quals stà la sobredita *plata*», «dos scalfadors de aram per a scalfar aygua per a netejar la *plata*», però els objectes *sobredits* eren d'argent, ex. «dos fonts de *argent*», «dos plats de *argent*», «una garra de *argent*», «una copa gran de *argent*», «altra copa de *argent*», «una coltellera de *argent*», etc. (Felip, 2000: 351-352). En uns capítols dels argenters de 1618 és *argent*, i el derivat *argenter* (*argenter de or* i *argenter de argent*), les úniques formes que es troben (cf. Baixauli, 2001: 28-29). En els inventaris de l'església parroquial de Santa Maria de Castelló, al segle XVI el mot habitual és *argent*, i *plata* no es documenta fins l'any 1593: «un ostier de *plata*» (Olucha, 2011: 149), i abans, en 1585, apareixia l'adjectiu *plateat*: «altra creu migansera d'argent ab lo bordó de fusta *plateat*» (id., 135), però *argent* continua essent la forma habitual d'aquests inventaris en les primeres dècades del segle XVII, fins que, a partir de 1636, hi preval clarament *plata*, que des de l'inventari de 1651 és la forma única. En el *Libre de Antiquitats* de la Seu de València al segle XVI sempre *argent*, i a la primera meitat del XVII també predomina clarament *argent* (17 casos) sobre *plata* (2 casos), si bé a la segona meitat d'aquest segle ja només apareix *plata* (Martí, 1994a). En el llibre de compte i raó del palmer Miquel Ferrer (1612-1634) predomina clarament *plata* sobre *argent*, que només apareix alguna vegada, formant parella amb *or*: «l'or i l'*argent*» (Mandingorra, 2007: 44). En la «Memòria de l'or y plata labrada» (1673) del canonge magistral Melcior Maurici Fuster només apareix *plata* (Martí, 1995b), com també en l'inventari de béns del sotssagristà de la Seu de València Pere Joan Tomàs (1655) (Martí, 2012) i en el llibre de compte i raó de Francesc Roig, iniciat en 1688 (ed. Marí, 2010).

8. «Caragols, que la gent pobra / en això menjava el pa; / ja no pot, que estos se venen / lo mig almut a real, / vull dir, a real d'argent, / a trenta-quatre parpalls» (Torres Navarrete, 1995: 20).

9. El DCVB considera *desterro*, que no documenta fins 1666, un derivat postverbal de *desterrar*, però, tenint en compte les dates en què apareix, creiem que hi deu pesar més aviat la influència del castellà *destierro*. En el CICA a la primera meitat del segle XVI només es recull *desterro* en l'Epistolari d'Estefania de Requesens, autora resident a la cort i casada amb un castellà.

10. Igualment, en els *Edictes* mallorquins de 1612 *desterro* predomina clarament sobre *bandeig*, però no tots els textos mostraven un estadi evolutiu semblant, car en els *Edictes* barcelonins de 1626 *bandejar* preval clarament sobre *desterrar*. En unes instruccions del regent per al justícia d'Alzira, de 1554, es troben tots dos verbs formant grup sinòmic: «havem provehit que sien *bandejats* e *desterrats* de aqueixa vila y de tot lo present regne de València» (Garés, 2011: 985), i en la crida que acompanya aquestes instruccions, també els substantius corresponents: “guarden y cumplen inviolablement lo dit *bandeig* y *desterro* fins altrament hi sia provehit” (id., 271).

4) *dan* / *dany*. Segons Coromines (*DECat*, III, 19-21), les formes regulars fonèticament *dan* i *don* (< DAMNUM) predominen en català «fins a la fi del segle XV», i «des de la fi del segle XV» la forma *dany* «comença de trobar-se ja amb caràcter predominant». Aquesta, però, no és exactament la situació que ofereixen les Corts valencianes de Carles I, on *dan* té una presència molt destacada, la qual en les Corts de 1528, 1533 i 1537 és superior a *dany*, i en les de 1542, 1547 i 1552 es manté amb unes xifres molt semblants a *dany*. Ara bé, en les Corts de Felip II, Felip III i Felip IV ja només trobem *dany*.¹¹

5) *despesa* / *messió* / *gasto*. En les Corts del s. XVI la forma habitual és *despesa*, i *gastos* apareix per primera vegada en les de 1533, en plural, formant grup sinonímic amb *despeses*, cadascun concordant amb un adjectiu diferent: «e los grandíssims *gastos* y excessives *despeses* que ha fet e fetes» (p. 59). Per separat, no el documentem fins a les Corts de 1552: «y de tots los altres *gastos* que en açò se faran» (p. 248), i en singular, *gasto*, el trobem per primera vegada en les Corts de 1564: «y ab lo menys *gasto* que fer porà» (p. 35). Al segle XVII s'incrementa notablement l'ús de *gasto* (i *gastos*), que ja predomina sobre *despesa* (*despeses*) en les Corts de 1626 i 1645, si bé aquesta darrera forma manté sempre un ús important. D'altra banda, la presència de l'antic *messió* en les Corts valencianes modernes és molt escassa, i apareix sempre formant parell sinonímic amb *despesa* o amb *gasto*, prova que era una forma antiquada o poc corrent als segles XVI i XVII: «munten més les *messions* e *despeses* que lo deute», «no sia obligat a pagar les *messions* e *despeses*» (1533, 37, 38), «*gastos* e *mesions*» (1626, 182).

En el DCVB es considera *gast* un derivat postverbal de *gastar*, i la variant *gasto*, un castellanisme, que des del segle XVI «predomina en el llenguatge parlat». Per la seua part, Coromines (*DECat*, IV, 414-415) creu que «no hi ha cap motiu sòlid per condemnar aquesta forma [*gasto*] com a castellanisme», i el considera un singular analògic extret del plural *gastos*, el qual seria un plural modern de *gast*, normal en els mots acabats en *-st*. Amb tot, recordem que en la llengua medieval les formes habituals eren *messió* i *despesa*, i *gast* (*guast*), poc usual aleshores, no adquireix una presència significativa fins la segona meitat del segle XVI,¹² precisament sota la forma *gasto*, coincident amb la castellana. Tenint en compte aquestes dades, així com les que ens ofereixen les Corts valencianes modernes, on *gasto* no s'estén fins al segle XVII, tot i la possibilitat fonètica i morfològica d'una formació autòctona, ens inclinem per veure en l'extensió i triomf modern de *gasto* la intervenció del castellà. Això sí, les dades documentals sembla que confirmen l'ante-

11. Per a l'origen d'aquestes formes, veg. Coromines (*DECat*), el qual no creu necessària una influència del cast. *daño* per explicar la variant *dany*, que creu deguda a la vacil·lació existent entre *engan* i *engany*, però no descarta que el castellà «acabés de donar la balança a la llarga a un triomf més total» de *dany*.

12. En el CICA el mot *gasto* 'despesa' apareix des de la primera meitat del s. XVI en el *Libre de les grandeses de Tarragona* (una vegada), i el plural *gastos* 'despeses' es troba per primera vegada en una carta datada en 1494 a València. En aquest corpus textual, a la primera meitat del segle XVI predomina clarament *despesa* (91 casos) sobre *gasto* (2 casos), *guasts* (2 casos); el predomini es manté a la segona meitat del XVI, però amb un increment important de *gasto* (141 / 109), i al segle XVII, ja hi preval clarament *gasto* (36 casos) sobre *despesa* (5 casos); en les *Ordinacions de la costa marítima* de 1673 apareix només *gastos* (Martí, 1991: 170), així com en les memòries de Francesc Roig (*gasto*, *gastos*) (ed. Marí, 2010).

rioritat del plural *gastos*, que s'adequava millor a l'estructura del català, on els plurals en *-stos* es documenten des dels segles XIV i XV (cf. Martí, 2008).

6) *emparar*, *empara*, *desemparar* / *amparar*, *ampara*, *amparo*, *desamparar*. Per referència a la Verge i confraria dels Desemparats, sempre documentem la forma etimològica amb *-e-*: *Nostra Senyora dels Desemparats* (1542, 129; 1626, 51, 101; 1645, 280), i també el verb *emparar* (1585, 83; 1626, 35) i el substantiu *empara* (1564, 40; 1626, 94), i no és fins a les Corts de 1626 i 1645 quan apareixen les variants amb *-a-*, avui molt difoses en valencià: *amparar* (1626, 36, 116), *ampara* (1626, 35), *amparo* (1626, 15, 74; 1645, 277),¹³ *desamparar* (1626, 152).

7) *església* (*sglésia*) / *iglésia* (*yglésia*). En les Corts de Carles I i en les primeres de Felip II es documenta sempre *església* (*sglésia*); la forma *yglésia* no es troba, molt minoritàriament, fins les Corts de 1585 (p. 103, 106), on predomina, però, *església*, la qual continua essent la forma més habitual en les Corts de 1604, i l'única que trobem en les de 1626; només en les Corts de 1645 es registra habitualment *iglésia* (*yglésia*), amb un sol cas d'*església* (p. 377). Coromines (*DECat*, III, 587) rebutja la consideració d'*iglésia* com a «mer castellanisme», que li aplicava Alcover, i creu que té antecedents antics en *yglea*, documentat als segles XIII i XIV. Però el ben cert és que en la llengua medieval les formes habituals eren *església* i *esgleya*, i que *iglésia* (*yglésia*) no es documenta amb una certa assiduitat fins al segle XVI, amb alguns antecedents al darrer quart del XV (cf. *CICA*); les Corts valencianes mostren també que l'aparició i l'increment d'*iglésia* és modern.¹⁴

8) *servei* / *servici*. En les Corts de Carles I i en les primeres de Felip II (1564) sempre es troba *servey*. En les de 1585 es documenta ja *servici*, si bé en minoria respecte a *servey*. Però en les Corts del segle XVII (1604, 1626, 1645) *servici* apareix sovint i, sobretot, amb una major variació contextual que *servei*. En efecte, en les Corts de 1604 i de 1626 *servey* es troba generalment relegat a determinats contextos: especialment per relació al rei i, de vegades també a Déu, però en aquests casos manté una presència important: «sia de son real *servey*» (1604, 38, 59, 82, 101, 102; 1626, 30, 35, 37, 45, 47, 49), «sia del *servey* de vostra magestat» (1604, 75), «per al *servey* de vostra magestat» (1604, 78), «del *servey* de sa magestat» (1604, 97), «al *servey* de Nostre Senyor y de vostra magestat» (1604, 71, 73), «al *servey* de Nostre Senyor Déu y de vostra magestat» (1604, 76, 77), «per fer *servey* a Nostre Senyor Déu» (1604, 100), «sia del (real) *servey* de vostra magestat» (1626, 28, 130), «fer algun donatiu o *servey* a vostra magestat» (id., 147), «per *serveys* de sa magestat e sos predecessors» (id., 167), i igualment en les Corts de 1645, on es documenta sobretot, però no exclusivament, en el context «son real *servey*» (pp. 219, 220, 223, etc.). En valencià, com en la resta del català, *servei* era la forma més habitual en la llengua medieval, i continuà en ús durant els segles següents, si bé patint, cada vegada amb més intensitat, la competència de *servici*, que acabà finalment desplaçant-la de la llengua popular i col-

13. Diferenciant en les Corts de 1626 entre *empara* 'embargament' i *amparo* 'protecció'.

14. També en la *Consueta* de la Seu de València, *iglésia* només apareix a partir de mitjan segle XVI (Martí / Serra, 2009). En els llibres de visites pastorals de la parròquia de Sant Bartomeu d'Atzeneta del Maestrat (a. 1602-1688) ja només documentem *iglésia* (*yglésia*) (cf. Miralles, 1999), que devia ser la forma més habitual en la llengua parlada del seu autor.

loquial.¹⁵ En les Corts valencianes *servici* no comença a imposar-se fins al segle XVII, però en altres textos valencians d'aquell segle de llenguatge conservador encara predominava aleshores *servei*, com és el cas de les *Ordinacions de la costa marítima* (1673) (Martí, 1991). Al segle XVIII Carles Ros (1771: 16), coneixedor de l'ús tradicional, situava *servici* entre els castellanismes introduïts en valencià que calia corregir, per *servey*,¹⁶ i potser no anava del tot desencaminat, ja que independentment del caràcter de llatinisme que *servici* tenia en els seus orígens (cf. *DECat*, VII, 864; Colón, 2011: 96-99),¹⁷ en l'extensió moderna d'aquest mot en valencià, desplaçant totalment *servei*, no sembla desenraonat de valorar la influència castellana.¹⁸

9) *sens / sense*. La forma habitual és *sens*, i *sense*, quan apareix, des de 1542, té una presència molt menor en les Corts. Segons Coromines (*DECat*, VII, 797), *sens* «segueix essent la forma més normal fins a fi de l'Edat Mitjana», però el ben cert és que continua predominant en general al llarg dels segles XVI i XVII.¹⁹

10) *seguretat / seguritat*. La primera és la forma habitual en les Corts del segle XVI i les primeres del XVII, i *seguritat* (1626, 45, 158; 1645, 238, 262; etc.) es troba, juntament amb *seguretat*, en les de 1626 i 1645, en les darreres com a forma clarament predominant. Actualment és la forma habitual en valencià (*DCVB*); el *DCVB* la qualifica de variant moderna, i el *DECat* (VII, 752) de «castellanisme intolerable». Cal dir que ja es documenten alguns casos de *seguritat* als segles XIII i XIV, però és clarament minoritària en la llengua medieval davant *seguretat* i *segurtat* (*CICA*).

11) *tolre / levar*. En les Corts valencianes modernes es fa servir habitualment el verb *llevar* (*levar*), però encara s'hi documenta *toldre* (*tolre*). En les corts de Carles I el podem trobar formant parella sinonímica amb *llevar* (1528, 12, 20; 1533, 43, 52), i tot sol (1528,

15. En el conjunt dels textos valencians del *CICA* al segle XV predomina clarament *servei* (207 casos) sobre *servici* (28 casos), i igualment a la primera meitat del XVI (*servei* 104, *servici* 21), però ja no a la segona meitat del XVI (*servei* 6, *servici* 19) ni al XVII (*servei* 1, *servici* 31).

16. En el seu diccionari de 1764 Ros incloïa *servey* i *servici* en entrades diferents, i amb sentits també distints: *servey* «quando se toma por el acto de servir, por el estado de criado u sirviente, u otra especie de servicios. // Véase *vací*», és a dir, 'vaso que sirve para los excrementos mayores', i *servici*, formant una entrada doble amb *ajuda*, «quando se toma por medicamento de que se usa para essonerar el vientre; tambien dizen *clyster*», i ell mateix els usava tots dos en els seus col·loquis, encara que sense ajustar-se sempre a aquestes definicions. Torres Navarrete (1995: 116) només localitza *servey* en els col·loquis de Carles Ros en una ocasió, com a fórmula de cortesia: «-Bons jorns tingues, amich Pau. / Com ho passes de salut? / -Bé, a Déu gràcies menje pa. / Y vostés, ab la família? / -A ton *servey*, bons estam», i *servici*, 3 vegades: «perquè estic molt acabat / des de que tant de *servici* / en Payporta em varen dar» (p. 186) ('clister'), «que està el *servisi* acabat» (p. 232) ('servei domèstic'); amb el sentit de 'clister, ènema', també *servicial*: «ordene-li un *servicial*, / perquè el pobre animalet / molt temps que no havia obrat» (p. 207). En la resta de col·loquis valencians del segle XVIII la forma habitual és *servici* (cf. Martí, 1996, 1997, 2008).

17. Coromines (*DECat*, VII, 864) diu sobre *servici* que «és probable que sempre hagués tingut algun ús excepcional en textos molt llatinitzants de caràcter religiós».

18. Badia i Margarit (1999: 385) diu que, vista avui, la forma *servici* té l'aparença de castellanisme, i afegeix que «sembla evident que en les accepcions de 'servei militar' i de 'excusat, lavabo', que es troben tan difoses en els nostres dies, el mot *servici* és un veritable castellanisme».

19. Així ocorre en els documents del *CICA*, on *sens* predomina clarament sobre *sense* en aquests segles.

18; 1537. 95; 1542, 138; 1547, 210; 1552, 237). En la resta de Corts ja només el trobem esporàdicament formant grup sinonímic amb *llevar* o amb altres verbs: «sia encontinent revocat, tolt e llevat» (1585, 124), «tolts y llevats» (1626, 29).

12) *tresorer*, *tresoreria* / *tesor*, *tesorer*, *tesoreria*. Les variants amb *r* epentètica, *tresorer* i *tresoreria*, les documentem en les Corts de 1533 (p. 63), 1537 (p. 81, 113) i 1542 (p. 152), però a partir de les Corts de 1542 recollim també les formes etimològiques *tes-* (*thes-*), que s'imposen a partir de les Corts de 1552. Segons Coromines (*DECat*, VIII, 789-791), la forma més habitual en català medieval és *tesor* i derivats, i els casos de *tes-* són molt minoritaris,²⁰ i, en textos com el *Curial*, estarien afavorits per l'ambient savi, renai-xentista, i afirma que «avui *tesor* [...] és la pronúncia popular i general en tot el territori lingüístic, des dels Pirineus fins al País Valencià». Amb tot, als segles XVIII i XIX el que trobem habitualment en els textos populars valencians és *tesor* i *tesorer* (cf. Martí, 2011), i, com veiem en les Corts valencianes modernes, *tes-* hi era la forma habitual a partir de mitjan segle XVI.²¹

Altres sinònims que trobem en les Corts, formats per un mot genuí i un castellanisme, són: *cercar*, forma habitual en totes les Corts, mentre que *buscar* només apareix en les Corts de 1645 (p. 283), juntament amb *cercar* (p. 411); *puix* i *pués*, aquest documentat només en 1626 i 1645, juntament amb *puix*, que hi continua essent la forma clarament majoritària; *illa* (1533, 1537) i *isla* (1547, 1552, 1585, 1604, 1626, 1645); *renda*, habitualment, i *renta* només en les Corts de 1645 (pp. 232, 234, 249, etc.);²² *empenyorar*, *penyorar* i *desempenyorar*, habitualment, però en les Corts de 1626 i 1645 són substituïdes pels castellanismes *empenyar* (1626, 142, 158; 1645, 249) i *desempenyar* (1645, 377); d'altra banda, el substantiu *penyora* és l'habitual en totes les Corts, i només en 1645 apareix el castellanisme *prenda*, en boca del rei (p. 202); *fruir* (1626, 1645), *alegrar-se* i *gosar*, que es troba ja des de les Corts de 1533 (p. 58); *avi* (1528, 13; 1626, 15; 1645, 223; etc.) i *besavi* (1645, 259, 361) són les formes habituals, i el castellanisme *agüelo* (1645, 276) només apareix una vegada; *bestiar* (1533, 57; 1542, 156; 1564, 44; etc.), i, al segle XVII *ganado* (1604, 47, 122; 1626, 39; 1645, 269; etc.), més nombrós aleshores que *bestiar*; *sello* (des de 1626) i *sellar* (des de 1604), tot i que les formes predominants al llarg de totes les Corts són les genuïnes *sagell* i *sagellar*, sempre amb *a* en la síl·laba inicial, com segurament corresponia a la pronúncia valenciana;²³ *capítol* 'corporació de canonges' és la forma habitual en les Corts, i

20. Les dades del *CICA* confirmen aquesta observació de Coromines.

21. Igualment, en els documents del *CICA*, a partir de mitjan segle XVI es nota un increment important de *tes-* sobre *tres-* en català, variant que, a partir d'aleshores, no compta amb cap exemple en valencià en aquest corpus. Així mateix, a pesar de la influència del *Diccionari Fabra*, on només es recull *tesor*, Ferrer Pastor (1994 [1985]) donava *tesor*, *tesorer*, *tesoreria* i *tesorejar* com a variants preferents sobre les corresponents en *tre-*, prova de la presència important d'aquelles variants en el valencià actual.

22. En les visites pastorals de la parròquia de Sant Bartomeu d'Atzeneta del Maestrat entre els anys 1602 i 1654, sempre *renda*, però en la de 1688 només *renta* (cf. Miralles, 1999).

23. El *DCVB* ens informa que actualment *segell* és un mot arcaic, que ha estat reintroduït en la llengua normativa, i Coromines (*DECat*, VII, 735) afegeix que *sello* «s'havia generalitzat en el s. XIX», i apunta que la pronúncia de *segell* seria amb *e* en cat. occid., però, com veiem, la pronúncia més estesa en valencià era amb *a*. Al segle XVIII Carles Ros (1771: 16) reclamava la correcció de *sellar* i *sello* per *sagellar* i *sagell*, respectivament.

només l'any 1645 documentem en dues ocasions el castellanisme *cabildo* (p. 339). La forma habitual al segle XVI és *lloc* (*loch*), i rarament hi trobem *siti* amb el sentit de 'lloc en general' (1585, 90); en les Corts del segle XVII apareix, al costat de *lloc*, el castellanisme *puesto*, que guanya progressivament terreny, sobretot en les Corts de 1645.²⁴ El genuí *lliurar* es troba al llarg de totes les Corts, i només a partir de les Corts de 1552 documentem també *entregar*, formant grup sinonímic amb aquest: «per a que done, manifeste, lliure y entregue tots los libres, actes y provisions» (p. 259).²⁵ Habitualment es documenta *fins*, amb les variants *fins a*, *fins en*, *fins que*; la preposició *tro* era ja un arcaisme als segles XVI i XVII, però la trobem fossilitzada en l'expressió *tro al jorn de huy* (1537, 115; 1552, 267; 1564, 66), on apareix també l'arcaisme *jorn*, i en una ocasió en la locució *fins tro e tant que* (1626, 61), juntament amb el sinònim *fins*;²⁶ el castellanisme *hasta* (*asta*) només apareix una vegada en les Corts de 1645 (p. 399);²⁷ *mandato* es documenta des de les Corts de 1564 (p. 53, 54), sempre en convivència amb *manament*. El mot habitual per assenyalar el 'terme cronològic' en les Corts valencianes modernes és *termini*;²⁸ ex., «guardant-se los terminis e temps que [...] donar se deuen» (1533, 65), «que dins breu *termini* se despache la causa» (1585, 81), «dins del *termini* que senyalaran» (1626, 54); en alguna ocasió, en les Corts de 1528, trobem amb aquest sentit *terme*: «dins *terme* de cinch dies» (p. 19), però aquest mot s'hi fa servir habitualment amb el sentit de 'límit, frontera; porció de territori limitada', com en la llengua actual; i el castellanisme *plazo* (*plazo*) apareix només en les Corts de 1626, tot sol (p. 166) o formant grup sinonímic amb *termini* (p. 59, 107).²⁹

24. Per referència a un nucli de població petit, menor que la vila, hom hi fa servir sempre *lloc*, mai *puesto*, ex., «los senyors y possehidors del *loch* de Estivella» (1604, 82), «y la altra mitat a l'espital de la ciutat, vila o *loch* hon estarà» (id., 121). En uns documents relatius a l'església de Santa Maria de Castelló dels anys 1662 i 1663 ja predomina *puesto*, i *lloc* es manté amb usos especialitzats, amb sentit figurat, en les locucions *donar lloc* 'donar ocasió, permetre' i *en segon lloc*, expressant ordre, successió, mentre que, en sentit propi, només apareix en una ocasió, formant grup sinonímic amb *puesto*: «en quant al *puesto* y *loch* hon se haurà de fabricar y ajustar» (Olucha, 2002: 482). Per tant, tot sembla indicar que, en valencià, davant la pressió del castellanisme *puesto*, el genuí *lloc* anà progressivament restringint el seu abast semàntic.

25. Sobre l'origen castellà d'*entregar*, veg. Colón (1993: 159-161).

26. Cf. «Y que los escrivans de la batlia y del general no puixen fermar ni *sagellar* les comissions fins tro e tant estíguen despachades en la forma desús dita» (Real *crida y edictes sobre les coses concernents al bé comú de la present ciutat y regne de València y bona administració de la justícia*, València, Juan Batiste Marçal, 1628, núm. 54).

27. Ja hi ha alguns casos d'*hasta* en valencià al segle XVI (cf. *CICA*), però sobretot es troben a partir del segle XVII, si bé depenent del registre de cada text. Així, en un text administratiu com les *Ordinacions de la costa marítima* (1673) sempre apareix *fins*, però en els textos dietarístics, com el *Libre de Antiquitats* (Martí, 1994a) i el *Dietari d'Aierdi* (Escartí, 1999: 144) conviuen *hasta* (*asta*) i el genuí *fins*. L'ús d'*hasta* s'estengué més al segle XVIII; Carles Ros (1771: 11) tractava de corregir-lo per *fins*, *fins a* o *funs*.

28. El DCVB localitza *termini* només en català oriental, i el DECat (VIII, 436) no n'aporta tampoc documentació valenciana, però, com veiem, era ben conegut en valencià, ex. «dins *termini* de deu dies compareguésem» (a. 1595) (Castán, 1996: 448), «Y prometé pagar lo dit preu cascun any al clavari de dita ciutat en los dits *terminis*» (a. 1625) (id., 458), entre altres molts exemples dels segles XVI i XVII que se'n podrien citar.

29. Cf. «promet pagar dites trenta-i-güit lliures [...] en los *terminis* y *plasos* desúper señalats» (a. 1623) (Olucha, 1987: 104). Ja es documenta *plaso* a la segona meitat del segle XVI (*CICA* - «Corts», p. 738, l. 30).

3. CULTISMES

Destaquem ara altres mots d'interés, per raons diverses, presents en les Corts valencianes modernes. Comencem amb els cultismes que aporten alguna novetat respecte als diccionaris històrics i etimològics. Amb caràcter comparatiu i complementari, tenim en compte sovint la seua presència en altres llengües romàniques.

astringent, per referència a una obligació legal: «les quals disposicions forals [...] són estades confirmades [...] per la santedat del papa Sixto quinto, ab sa constitució dada en Roma [...], ab paraules *astringents* y ab imposició de diverses penes» (1604, 21),³⁰ del llatí *ASTRINGENTE*, participi present d'*ASTRINGERE*, figuradament «contraindre, soumettre à des obligations pénibles», mantingut en el cat. *estrényer* 'constrényer, obligar' (*DCVB*), el fr. *astreindre* (Rey, 2006) o l'it. *astringere* 'forzare mediante la giustizia' (Battisti / Alessio, 1975).

avinència 'avinença' (1537, 89),³¹ *cessionari* 'persona a qui es fa una cessió' (1552, 239), no registrat amb aquesta accepció (*DCVB*, *DECat*); *composició* 'imposició econòmica' (1626, 103, 113), no registrat amb aquest sentit en el *DCVB* ni el *DECat*, que recullen, però, el verb *composar* 'imposar certa quantitat a pagar (generalment injusta o arbitrària)' (veg. Martí, 1994a: II, 296); *condelat*: «fonch per aquells denunciat davant lo justícia criminal, e provat lo delicte per les confessions del *condelat* ab lo dit portaler» (1533, 56), derivat de *delat* 'acusat, inculpat', amb el prefix *con-*, indicador d'acció compartida, comuna, per referència a una persona acusada, inculpada, juntament amb una altra; mot no registrat en el *DCVB* ni en el *DECat*.³²

conjunt 'coadjutor, persona que ajuda una altra en el seu càrrec o professió' (1585, 128), accepció no registrada en el *DCVB* ni en el *DECat*, però que trobem en altres textos dels segles XVI i XVII (cf. Martí, 1994a: II, 297), i amb un sentit semblant, *coadjunt* (1585, 128, 129); en el *DCVB* només *adjunt*;³³ també *conjunció*, *conjunció* o *conjunctió* 'càrrec de conjunt': «E que de ací avant no-s puguen fer altres *conjuncions* algunes en ningú dels officis de dita Generalitat» (1604, 55), «fonch provehit [...] que fossen llevats encontinent dits bastons e insgnies als dits alguazils, comissaris o conjunts supernumeraris, y que aquells restituhissen y entregassen qualssevol comissions o privilegis que tinguessen de ses nominacions o *conjuncions*» (1626, 31), no registrat tampoc.³⁴

30. No registrat en el *DCVB* ni en el *DECat* amb aquest sentit legal i comminatori.

31. Variant no registrada en el *DCVB* ni en el *DECat*, cf. «los quals dits papa e emperador són certs que són en streta *avinència* e col·ligància» (*CICA* - Magnànim, doc. 11, l. 88).

32. Cf. «après que aquest delat, lo dit denunciador e Joan, *condelat* d'aquest, i d'altres, se foren dinats» (1364-69) (*CICA* - «Batlle» I, p. 25, l. 35).

33. Cf. «a 26 de juny 1565 vingué nova com eren y havien fet electió per a l'Audiència en los llocs que faltaven a monsenyor Sala fra de Lleyda, en lloc de fra Claret, y a monsenyor Paulo Pla per *coadjunt* de monsenyor Torroella» (*CICA* - Vilanova, Memòries, p. 64, l. 5).

34. Cf. «que no es puxa donar examinatura, ni *conjunctió* ab futura successió de qualsevol facultat [...] que no sia a persona graduada en aquella» (a. 1611), «que [...] totes les càtedres de dita Universitat, així en propietat com en *conjunció* o substitució [...], se hajen de votar ab vots secrets» (a. 1674) (Pezet, 1999: 355, 373).

decisor, no registrat en el *DCVB* ni el *DECat*, segurament ‘representant que té poder de decisió (en un assumpte)’: «que cascun trienni sien elets sis persones, dues per cada braç, en comptadors, ohidors e *decisors* dels comptes dels diputats e clavaris» (1547, 198), amb el sufix *-or*, dotat de valor actiu, cf. les variants antigues *decisir* i *decesir* ‘decidir’ (*DCVB*; *DECat*, III, 38); en italià *decisore* «chi decide, chi prende una risoluzione; arbitro, giudice», doc. des del s. XIV, derivat de *decidere* amb el sufix *-ore* (veg. Battaglia, 1970-1999; De Mauro, 1999-2001).

decretata ‘decret’, mot no registrat en el *DCVB* ni el *DECat*; sovint es refereix a les respostes i decisions reials davant les propostes dels estaments en les Corts (1626, 182, 216, 217), però també pot aplicar-se a decrets dels virreis: «a la ciutat de Oriola se li segueixen molts grans gastos en obtenir *decretates* dels virreys» (1626, 121).

desacomodar ‘causar incomoditat, molestar’: «y és *desacomodar* y causar dany als dits vehins de dita ciutat» (1585, 122), no registrat en els diccionaris de referència,³⁵ derivat d’*acomodar*, cf. cast. *desacomodar*, doc. des del segle XVI (*NTLE*; *CORDE*), com en català.

excrecència designa l’excés dels fruits, que resta exempt del delme, perquè sobrepassa la taxa convinguda (*coto*), i el verb *excréixer* té el sentit d’‘excedir’: «los jurats de la dita ciutat d’Alacant, als quals vostra magestat ha fet mercé de la *excrecència* de dits fruits, no volen pagar lo *coto* assignat en los forments y cevada, *sub praetextu* de que los delmes no arriben al *coto*, y en los fruits, en los quals los delmes *excrexen* molt, no volen donar més del *coto*» (1604, 129), «respectant lo augment y *excrecència* dels fruits per rahó de la aygua del pantano» (id.).³⁶

fracció (*fractiō*), amb el mateix sentit que *contrafracció*, no és registrat en els diccionaris històrics i etimològics: «que sien expellits y bandejats, y per la primera *fractiō* del bandeig sien açotats, y per les altres *contrafraccions* sien punits més greument» (1547, 201); en cast. antic, segons el *DRAE* (des de l’ed. de 1791), *fracción* «lo mismo que *infracción*», com a veu antiquada (*NTLLE*), en llatí *fractio* ‘actus frangendi’ (Forcellini, 1965).³⁷

fragància, var. de *flagrància*, en la construcció *en fragància de crim* ‘en crim flagrant’: «Que verguetes no puguen pendre sinó *en fragància de crim*» (1537, 85);³⁸ en el

35. Cf. en l’esborrany de les Corts de Montsó (1585), «deduint que la posada se havia presa per aiustar-se los advocats és molt *desacomoda[da]*, axí per ser lluny com per ser lo restant de la dita casa hostal y a molt gran preu» (Serra, 2010: 145); també *desacomodat* ‘solter i sense compromís’, doc. s. XVII (Martí, 2006).

36. Cf. *escréixer* ‘afegir, augmentar’, doc. 1392, *excrecència* ‘prominència anormal que es forma damunt la superfície d’un òrgan animal o vegetal’, *escreixença*, var. d’*excrecència*, *escreix* (*DCVB*; *DECat*, II, 1038), del llatí *EXCRESCERE* ‘crecer, medrar, desenvolupar-se’, i *EXCRESCENTIA*, respectivament (Segura, 2010), fr. *excroissance* (ant. *excessence*) (Rey, 2006), it. *escrescènza* (Battaglia, 1979-1999), cast. *excrecencia* com a terme mèdic, amb ampliacions metafòriques (*NTLLE*; *CORDE*).

37. Cf. «que d’assí avant alguna altra persona [...] no gos ne presumesque tocar ne palpar algun dels dits sachs, sots pena de *fracció* del jurament» (a. 1474) (Pons, 1934: 19), «mane també cometre al dit justícia de Carcaxent e llochinet de aquell, la conexença y executió de tots los casos criminals que-s cometran en lo dit poble e límits de Carcaxent, los quals compreguen pena de *fractiō*, de presó, o de galeres, o de desterro temporal o perpètuu y de açots greus» (a. 1576) (Garés, 2011: 298).

38. Cf. «y ésser sempre tant quant contra la dita real pragmàtica faran en *fragància de crim*» (*Edictes e crides fetes y publicades per manament de l’excelentíssim senyor Don Luys Díez de Aux y de Ar-*

DCVB *flagrància* ‘ardència en flama’; del llatí *FLAGRANTIA*, pròpiament ‘calor, ardor, foc’, però usat ja en llatí tardà, en sentit figurat, com a locució jurídica, *flagranti crimine*, fr. *flagrance* «terme de droit» (Rey, 2006), it. *flagranza* (ant. *flagrància*) «l’essere flagrante (un reato)» (Battaglia, 1970-1999), cast. *flagrancia* «cualidad de flagrante» (*DRAE*); cf. *fragant* ‘flagrant’, *crim fragant* (*DCVB*; *DECat*, IV, 10), *cas fragant*,³⁹ en llatí també amb la var. assimilada *fra-*, in *flagranti crimine* doc. 533 (Segura, 2010), *flagrantia* «flagrans delictum» en el repertori foral, en llatí (Saragossa, 1513), de l’aragonés Miguel del Molino (<http://ducange.enc.sorbonne.fr>); i després, per dissimilació eliminatòria de vibrants, *fragant*, *fragància*, a més del probable encreuament amb els descendents de *FRAGRANTE* ‘fragant, olorós’, *FRAGRANTIA* ‘olor, aroma’.

inculcada (*lletra inculcada*): «havent menester [...] algun acte dels sobredits [...], pagant-li al notari rebedor lo escriure y *ius scribendi*, que és un real per carta, com la lletra sia bona, llegible e *inculcada*, conforme està en sos protocols» (1604, 162); en el *DECat* (II, 417) *inculcar* ‘comunicar feixugament, repetidament una idea’, doc. Labèrnia 1840, i en el *DCVB* doc. en Narcís Oller; llatí *INCULCARE* fig. «hacer penetrar en», «imprimir, grabar», «infundir en» (Segura, 2010), fr. *inculquer* «faire entrer (quelque chose) dans l’esprit de quelqu’un de façon durable» doc. 1512 (Rey, 2006), cast. *inculcar* doc. des de mitjan s. XVI (*CORDE*), it. *inculcare* «infondere in altri, trasmettere, comunicare, partecipare (sentimenti, intenzioni, propositi)» (Battaglia, 1970-1999).

incurs ‘encorriment (en una pena)’: «no obstant les quals provisions, y sens *incurs* de pena alguna, puixen executar dites missatgeries y embaixades» (1604, 98), «per a que, sens *incurs* de pena alguna, puixen traure [...]» (1645, 240), regint la preposició *de*; en el *DCVB* es registra l’adjectiu *incurs*, a ‘caigut (en falta, delictes, pena, etc.)’, del llatí *INCŪRSU*, participi passat d’*INCŪRRĒRE*, com *encorregut* o *incorregut*, participis, respectivament d’*encórrer* i *incórrer*, però com a substantiu només s’hi recull *incurs* amb el sentit d’‘incursió, invasió’;⁴⁰ *incurció* (per *incursió*): «ab *incurció* de mil ducats de pena» (1533, 46) i la var. *incorsió*: «sots *incorsió* de grans penes» (id., 45), relacionats amb *incórrer* ‘caure en una cosa indesitjable’.⁴¹

incognicionalment: «la remoció de aquells no-s puixa fer *incognicionalment* ni sens justíssima causa» (1585, 117), no registrat en els diccionaris històrics i etimològics, deri-

mendáriz..., *capità general de la S.C. y R.M. en lo Principat de Catalunya y comptats de Rosselló y Cerdanya*, Barcelona, Matevad, 1626, p. 4).

39. «Tampoch no podran trobar / la donzella en *cas fregan*. / Ítem, se ha de consumir / ab lliència lo matrimoni» (Sala Valldaura, 2007: 201), representant el llenguatge juridicoadministratiu.

40. Cf. «fer cada hu lliberament son ofici, sens *incurs* ni temor de pena alguna» (a. 1585) (*CICA* - «Corts», p. 702, l. 16). En llatí medieval ja es documenta *incursus* com a substantiu, com *incurrimmentum*, *incorementum*, *incursio* «mulcta, quam quis incurrit» (<http://ducange.enc.sorbonne.fr>).

41. En el *DCVB* només *incursió* ‘entrada hostil en un territori’, i fig., ‘entrada en un domini que no és el propi’, i en el *DECat* (II, 962) *incursió*, citat de Lacavalleria (1696), on té el sentit d’‘incursió militar, incursió de guerra’; la var. *incorsió*, que no figura en aquests diccionaris, segurament deu la seua *o* a un tractament fonètic més popular del llatí *INCŪRSIONE*, anàleg al d’*incórrer* (<*INCŪRRĒRE*), cf. l’it. *incòrso* (Battaglia, 1979-1999). El sentit d’‘acte d’incórrer en una pena’, explicable per la relació etimològica entre *incursió* i *encórrer* (*incórrer*), i *INCURSIONE* i *INCURRERE*, no figura en el *DCVB* ni en el *DECat*; en castellà, el *Diccionario de autoridades* documenta aquest sentit d’‘*incursión*» en Pedro González de Salcedo (1654) (cf. *NTLLE*); no figura, però, en els diccionaris castellans anteriors (cf. *NTLE*). En les

vat de *cognició*, amb el prefix negatiu *in-*;⁴² *indirecte*, com a substantiu, fa referència a una via indirecta, no prevista o contemplada inicialment, i considerada il·legítima per part de les autoritats valencianes, ex. «y a causa de la dita seda que s fa en dit regne, viuen moltes persones qui fan la dita seda [...]. E com ara novament algunes persones vullen portar seda de les Índies a la dita ciutat e regne, en gran dan dels pobladors del dit regne, perquè serà per *indirecte* llevar-los la utilitat que reben los dits pobladors» (1542, 136), i en (1645, 235, 270, 317), o a una causa no prevista inicialment que s'oposa a l'assoliment d'algun objectiu, ex. «la ciutat de Oriola té obligació de gastar cascun any setanta-cinc lliures en los reparos y obres de dita ciutat, y per les moltes leves en què ha servit a vostra magestat de pocs anys a esta part, y altres gastos forçosos que ha tengut, estan tan alcançats los béns de dita ciutat que no poden acudir a dita obligació, y seria de notable perjudí que per este *indirecte* dit castell es derruís» (1645: 286), també (1626, 145; 1645, 331).

inexgir 'no exigir', no registrat en el *DCVB* ni el *DECat*: «per no exigir-se los deutes de la ciutat de València [...], diverses e grosses sumes resten *inexgides* de particulars» (1547, 199);⁴³ *injuncció* 'manament, ordre' (1626, 26, 50; 1645, 372), cultisme jurídic, no doc. en el *DCVB* ni el *DECat*, però conegut ja al segle xv (cf. *CICA* - València, f. 45v, l. 31), del baix llatí *INJUNCTIONE*, fr. *injonction* (Rey, 2006); *instauratòria de temps*: «per quant és molt contingent que algunes de dites sentències hagen passat en cosa jutjada, o lo temps de poder apellar [...], que per ço V. M. sia servit de concedir *instauratòria de temps*, y restituhir les dites causes respective a l'estat en què estaven lo dia que s publicà sentència, per a que los senyors de vassalls interessats puguen apellar de aquelles [...], com si no fossen passats los deu dies concedits per a apellar» (1626, 108), per referència a la prolongació del termini regular per a poder fer apel·lacions a una sentència; conserva el sentit etimològic del llatí *INSTAURARE* «hacer de nuevo, renovar, repetir, volver a empezar» (Segura, 2010), aplicat a la renovació o prolongació d'un espai temporal ja complit;⁴⁴ *insudar* (< *INSUDARE*), no registrat en els diccionaris de referència, està representat en les Corts de 1564: «molts jóvens que han praticat y practiquen en la art de notaria, los quals, encara que haja molts anys que *insuden* y treballen en la dita art, no han pogut fins a huy atényer la autoritat de notaria» (p. 36), amb el sentit d'«esforçar-se amb zel».⁴⁵

El participi passat *intrús*, formant un temps verbal compost ('introduir-se sense dret'): «e com, senyor, de alguns anys a esta part, alguns ministres reals *se hagen intrús* en la jurisdicció criminal que és pròpia de la dita ciutat [...]» (1645, 280), llatí medieval *INTRŪSUS*, participi d'*INTRŪDERE* 'introduir a la força'; en el *DCVB* només com a adj. i subst., el *DECat* (IV, 860) cita Lacavalleria (1696) *intrús en un càrrech* «introduït en un càrrech

Corts valencianes, doncs, el veiem documentat molt abans que en castellà, en la primera meitat del xvi. En occità *encorre* «encourir; saisir, confisquer», *encorremen* i *encors* «action d'encourir une peine; saisie, confiscation» (Levy, 1991) són també antics.

42. Cf. «encara que no sie estada admesa en algunes celebracions de Corts, emperò allò és estat *incognicionalment*, sens ésser estada oyda dita ciutat» (a. 1585) (*CICA* - «Corts», p. 134, l. 41).

43. La variant *exgir* (1547, 188) no figura tampoc en el *DCVB* ni el *DECat*.

44. No registrat en el *DCVB* ni el *DECat*; en els furs de 1542 *instauratòries* 'reintroduccions a tràmit dels recursos declarats deserts' (Colón / Garcia, Furs, VI, 70-71).

45. Cf. ital. *insudare* «affaticarsi, darsi da fare; impegnarsi, attendere con zelo» (Battaglia, 1970-1999), cast. *insudar* «trabajar mucho, física o moralmente» en el *Diccionario de autoridades* (NTLLE).

per intrusió», *intrús en un benefici*, i un verb rar *intrusar*, que recull en diccionaris del segle XIX, cf. it. *intrudere* (part. *intruso*) «spingere dentro con forza; far penetrare, per lo piú indebitamente, abusivamente, o con astuzia e raffieri; immettere, infilare» (Battaglia, 1970-1999), fr. ant. *intrure* «introduire sans droit, sans titre», del llatí INTRŪDERE, segons Littré (<http://artflx.uchicago.edu/cgi-bin/dicos/pubdico1look.pl?strippedhw=intrure>), o construït sobre l'adjectiu *intrus*, del llatí INTRŪSUS, segons Rey (2006).

lacerar aplicat, en l'àmbit administratiu i legislatiu, al fet d'abolir, anul·lar, revocar, destruir (un manament, una disposició, una nominació, una provisió...): «que los dits mandatos y provisiones [...] sien *lacerades* y anul·lades» (1604, 22), «que tots los dits procehiments, mandatos y provisiones, [...] sien *lacerats* y anul·lats, *lacerades* y anul·lades» (1626, 27), «revocant y *lacerant* aquelles de les parts hon estiguen continuats» (1645, 206);⁴⁶ igualment, amb un sentit semblant, *linear*: «anul·lar, cancel·lar y *linear* dites sentències, mandatos y obligacions» (1604, 17), «*lineant* y cancel·lant qualssevol actes que se hajan fet en contrari» (1626, 32), «que-s *lineen* y lleven dels processos d'estes corts» (id., 186);⁴⁷ *litispèndencia* (1547, 190), *littispèndencia* (1542, 133).⁴⁸

El substantiu *nihils*, en plural, del llatí NIHIL 'res', fa referència a deutes, taxes o comptes impagats, no cobrats: «e havent-se de examinar lo compte del clavari que cobra la dita tacha de València, naxen tantes confusions, dubtes, principalment per los *nihils* de les persones no pagadores» (1552, 261), «les quals ciutats [...] tinguen obligació de fer en temps hàbil les degudes diligències jurídiques per a cobrar, y, havent-les fetes, no pugen venir a càrrech d'elles los *nihils*» (1626, 122), i la locució *fer-se nihils* (*uns deutes*) 'restar impagats': «ha succeït moltes vegades de deixar de cobrar molts millanars de ducats [...], y à succeït perdre's y *fer-se nihils* molts deutes» (1645, 397).⁴⁹

46. Cf. «hi-ls facen despachar noves comissions, fins en lo dit número, recollint y *lacerant* les antigues» (*Real crida y edictes...*, 1628, núm. 52). En el DCVB 'estripar, especialment la carn o teixits animals o vegetals', del llatí LACERARE 'esqueixar, estripar, destrossar'; cf. el fr. *lacérer*, que en el dret antic s'emprava amb el sentit de «déchirer un écrit, un livre par autorisation de justice» (Rey, 2006), it. *lacerare* «annullare, invalidare, abrogare, revocare» (Battaglia, 1970-99).

47. Cf. «Que *lineàsem* y cansellàsem los altres, en execució de la denunciació per lo dit procurador patrimonial [...] posada», «manen cansellar y *linear*, cansellen y *lineen* lo dit clam y dites lletres fetes contra nós y dit Anton Villegas, nostre fieler y comisari, y de dita *lineació* y cansellació e manen certiorar [...]» (Carta del batle d'Oriola al de València, a. 1595) (Castán, 1996: 449, 450).

48. Llatínisme jurídic, del llatí medieval *litispèndentia*, no registrat en el DCVB ni en el DECat, cf. «evocà la causa en la Inquisitió y per los inquisidors fou admesa, no obstant que lo dit Grosset allegà la *litispèndentia* del Consolat» (a. 1585) (*CICA* - «Corts» p. 618, l. 7), «per quant la *litispèndencia* ja entre lo arrendador de les carniceries de una y la vila de altra» (a. 1600) (Olucha, 2004: 180); en castellà, en el *Diccionario de autoridades*, *litispèndencia* «el pleito pendiente y que no se ha determinado» (NTLLE), doc., com en català, des de mitjan segle XVI (*CORDE*), en fr. *litispèndance*, doc. a mitjan segle XV (Rey, 2006), en ital. *litispèndenza* i *litispèndenza* (Battisti / Alessio, 1975).

49. No registrat en el DCVB ni el DECat; cf. «tinga obligació de donar conte y de pagar tot lo que importaran dits albarans [...], admetint-li en descàrrech 50 lliures de *nihils* en albarans, [...] los quals albarans de *nihils* ha de entregar a l'archiver» (*Sumari*, 37), «Síndichs dehuen manifestar los *nihils* que no podran cobrar de son sindicat ans de Pasqua de Resurrecció, àlias los pagaran de propis a la vila» (Gil, 2002: 198), «y que dits deutes són ya cobrats o declarats per *nihils*, o almenys que se han fet les diligències possibles», «si hauran restat alguns deutes o restes que en lo discurs dels dits quatre mesos no se hauran cobrat o declarat *nihils*» (*Capítols del Quitament*, València, 1611, p. 12), també amb la variant

observatòria, mot no registrat en els diccionaris, que forma la locució *donar-se observatòria (d'un privilegi)* 'observar-lo, seguir-lo': «mana sa magestat que-s guarde la inseculació e privilegi que tenen e *que-s done observatòria* del dit privilegi y ordinacions» (1542, 139); *oculatíssimament*: «celebrant vostra alteza les dites Corts, [...] e provehint *oculatíssimament* en les necessitats de aquells» (1547, 215), adverbí no registrat en el DCVB ni en el DECat, derivat de l'adjectiu *oculat* 'visible, notable'.

L'expressió *en paga rata (d'un deute)*, que designa la paga d'una porció d'un deute: «sia feta consignació de la dita quantitat a la dita ciutat [...], *en paga rata* de dit deute principal» (1564, 63), que documentem des de finals del segle xv, en el *Manual de consells de Gandia*, ex. «De les quals quantitats [...], resta net en poder del dit en Francesch Alfonso dos sous huyt diners *en paga rata* de son deute» (CICA - Gandia I, p. 352, l. 26), i també el substantiu *rata*, per referència a la part o porció d'un deute: «per la *rata* que li toqua de jener fins ha set de febrer proppassat, que fon revocat, ·XVI· sous ·VIII·» (id., p. 256, l. 34); procedeix per via culta del llatí RATUS, A, UM, origen també de l'expressió PRO RATA PARTE, d'on ve el substantiu *prorrata* i la locució *a prorrata*, antigament també en *paga prorrata* (DCVB; CICA).⁵⁰

primogenitor 'progenitor': «la ciutat de València [...], tan principal y fel a V. M. y tots sos *primogenitors*» (1626, 40), no registrat en el DCVB ni el DECat; cast. *primoge-*

níquils: «A Cosme Raga pagà, en orde del Consell, de una seda que no pogué cobrar, de uns *níquils*», «Pagà al dotor, a compliment de les 140 lliures que lo poble li donà per avengut, y són de l'any 1653 en 1654, per los *níquils* que y agué, nou lliures y sis sous» (Olmos / López, 1985: 84, 129), i *níchils* 'partida fallida (en un pressupost d'ingressos)', doc. 1514-15 (Doñate, 1979: 460), i en singular, *níchil*, en l'*Assignació entre el clero de Sn. Esteve y Sn. Domingo davant del vicari general*, col·loqui valencià conservat en una còpia del segle XVIII: «avent demanat lo gasto, / en un *níchil* (ms. *inchil*, per error) molt redó / an respost nos pagarien / lo dinar. Contra rahó / y contra tota pulítica / és esta satisfacció» (Biblioteca Serrano Morales, ms. 6563, f. 50r), expressant la negativa dels capellans a pagar el compte del dinar; procedent del llatí medieval *nichil*, var. fonètica del clàssic NIHIL, amb una consonant velar (veg. DCVB; DECat, I, 318); dóna lloc al derivat *anichilar* (llatí med. ANNICHILARE), que es documenta també amb el sentit econòmic de 'declarar nul·la una partida en un llibre de peita' (a. 1418-19) (Doñate, 1979: 418). Igualment, documentem al s. XIX, en el periòdic satíric *El Mole*, la var. *nyiquis*, com a negació ('no, de cap manera'): «y com hachen segut per a donar dinés, o pagar als pobres que estan penchant de la paga del Govern, *ñiquis*, necuàquam, però si han segut per a traure'n, al canto» (1837: I, 330), «la pilota és la situació, que s'ha encalat dalt de la teulà, y ningú pot alcansar-la, perquè els polacos li posen la escala y és curta, no apleguen; els carlistes li'n posen atra, y tampoc, *ñiquis*, no apleguen» (1855, II, 67), «De onses, no parlem, a no ser de les de pesar figures, que d'estes no en falten, però de les d'or, *ñiquis*» (id., 251), amb palatalització de la *n*- inicial en contacte amb *i*, com en *nyiu* 'niu', *nyiguitós* 'neguitós' (DECat, V, 935, 995), *nyirvi*, *nyirviós*, ex. «Qui no bota *ñirviós*, com si rascara dacsca, per la coentoreta dels teus ulls?» (Salvador La Casta: No s'acaba..., en *El Cuento del Dumenche*, 1918, núm. 211, p. 4), «Cuant se posa *ñirviós*, és que no me trove la llengua...» (Faust Hernández Casajuana: *El tenedor de Cullera*, en *Teatro Valensià*, 1928, núm. 101, p. 12), o en el mateix verb *nyiquilar* 'anichilar', que feia servir Faustí Barberà: «Y tinga's en cònter que si la raça no-s porrà *nyiquilar*, tampoc la llengua» (*Per a valencians*, València: Fills de F. Vives Mora, 1913, p. 7); i amb la terminació *-is*, més comuna que *-il* en la llengua popular, que es troba en mots argòtics i col·loquials, com *trompis*, *llepis*, *carcundis*, *perdis*, *boquis*, *pesquis*, etc. (cf. Martí, 2006). Es tracta, doncs, com en altres casos (cf. Veny, 1996), d'un llatínisme, originàriament usat en textos i ambients cultes o tècnics, i més tard popularitzat, experimentant canvis formals i semàntics.

50. Cf. l'italià *rata* «porzione da pagare, parte computata», doc. segle XIV (Battisti / Alessio, 1975: 3211), cast. *rata*, que ja recollia Nebrija: «*rata*, parte proporcional, llatí *rata portio*» (NTLE).

nitor ‘progenitor’, que el *DRAE* recull des de 1803, com a veu antiquada (*NTLLE*), doc. 1523 (fray Antonio de Guevara, en *CORDE*), fr. *primogéniteur* «ancêtre, chef d’une race» (Rey, 2006), it. *primogenitore* «progenitore, antenato; padre» (Battaglia, 1970-99), compost de PRIMO i GENITORE.

El substantiu *producta* en l’expressió *fer producta (d’una cosa)* ‘produir’: «Que les parts, après de haver-se tramés lo procés al Consell Supremo de Aragó, [...] puguen *fer producta* de actes» (1604, 43). El substantiu *reintegra* ‘reintegració, restitució’, postverbal de *reintegrar*: «que les dites penes pecuniàries, y qualsevol de aquelles, y també la *reintegra* dels danys e interessos causats per lo contrafur [...]» (1626, 90), no registrat en el *DCVB* ni el *DECat*; *relevació* ‘preservació d’un dany o càrrec’: «per *relevació* dels dits dans o despeses» (1537, 104),⁵¹ derivat de *relevat* (*rellevar*).

sobremencionat ‘mencionat abans’: «nomenar algú de les veus *sobremencionades*» (1547, 198), no registrat en el *DCVB* ni el *DECat*, cf. *prementionat* id. (*DCVB*), fr. *prementionné* i *susmentionné* «mentionné auparavant» (Rey, 2006); *sotsvenció* ‘subvenció’ (1533, 60), mot no registrat en el *DCVB* ni en el *DECat*; *superhumà*: «havent vist en vostra alteza la heroyca y *superhumana* virtut de molt amador de justícia» (1547, 215), no registrat en el *DCVB* ni el *DECat*; molt anterior a *sobrehumà*, doc 1840 (*DECat*, IV, 804).

L’adjectiu *tènue* s’aplica regularment en les Corts, a partir de 1564, a la pobresa o escassesa d’un patrimoni, d’una retribució o de diners i béns en general, matís no registrat en el *DCVB* ni el *DECat*, ex. «com les sglésies dels novament convertits sien *tènues* y molt pobres, per hon lo culto divino no pot tenir en aquelles lo augment que tindria si fossen competentment dotades» (1564, 15), «la dita dieta [...] y ajuda de costa [...] sia *tènue* y poca» (1604, 56), «y lo salari de aquell és molt *tènue*, perquè sols és de cinquanta lliures» (id., 143), i, en les Corts de 1625 i 1645, amb el mateix sentit, apareix el masculí analògic *tènuo*, segurament influït pel castellà:⁵² «y lo salari que té de setze lliures molt *tènuo*» (1626, 65), «ab *tènuo* salari» (1645, 279).⁵³

51. Mot no registrat en el *DCVB* ni en el *DECat*.

52. En castellà *tenuo* es documenta al segle XVI, amb un sentit semblant al que ara ens ocupa: «se contenta con el beneficio curado de este lugar, aunque es muy *tenuo*» (*Relaciones histórico-geográficas-estadísticas de los pueblos de España. Reino de Toledo*, a. 1575-1580, ap. *CORDE*).

53. Cf. «per occasió de les moltes confradies y professons que tots los diumenges de l’any hi ha en diversos monestirs, a hon los confreres y confrasses accudint dexten de venir a dit Hospital, y així les almoynes són més *tènues*» (a. 1590) (López Terrada, 1986, III, doc. 26), «ab lo gran número de beneficis, les rendes de les iglésies se han fet del tot *tènues*, per les moltes més parts que de aquelles se han de fer» (a. 1630) (Miralles, 1999: 104), i amb -o: «lo salari de assessor de jurats y advocat de la present vila és molt *tènuo*» (a. 1636) (Revest, 1947: 163). En cast. *tenue* «cosa de poca substancia, valor o importancia», en el *Diccionario de autoridades*, doc. en 1595 (*NTLLE*), i abans: «que le sea conferida la dicha yglesia, sin pensión ni otro cargo alguno, ca es aquella yglesia tan *tenue*, que, si pensión o otro cargo alguno se le imposaua, sería viduarla de pastor» (doc. notarial de 1490, ap. *CORDE*); en it. *tènue* (ant. *tènuo*) «che è di modesta consistenza (un patrimonio, la disponibilità di beni, di denaro)»; «che è di scarsa entità, esiguo (una spesa, un prezzo, una retribuzione); di modesto pregio o valore» (Battaglia, 1979-1999).

4. VEUS I ACCEPCIONS NO ENREGISTRADES

A més dels cultismes que hem analitzat, vegem ara altres veus o accepcions no registrades en els diccionaris històrics i etimològics.

Generalment es considera que *algeps* és el sinònim valencià i tortosí de *guix* (*DCVB*; *DECat*, IV, 747-751; Martines, 2002: 164-166; Colón / Garcia, *Furs*, I, 143), i es reconeix que en valencià *guix*, que antigament hi tingué un ús més ampli, s'usa en l'actualitat per a designar la 'barreta de marcar'. Però no sempre han estat sinònims *algeps* i *guix* en valencià, segons mostren les Corts de 1626, en un conflicte entre els veïns de la ciutat de València i els senyors de les baronies sobre l'elaboració de l'*algeps*,⁵⁴ on es diferencia entre el *guix* i l'*algeps* com a productes diferents; el primer era utilitzat com a matèria primera per a la fabricació d'*algeps*, després de «tallar-lo» i «moldre'l»: «y alguns barons y senyors de llocs no permeten que lo *guix* que tallen los qui tenen aquest privilegi, per a fer *algeps*, lo molguen y facen dit *algeps* ab los instruments y artificis que ells mateixos fan per a est efecte en los térmens de les dites baronies, volent, així, los dits barons obligar-los a que porten a moldre lo dit *guix* a la dita ciutat, lo que és de molt cost, y per esta rahó lo *algeps* va molt car en dita ciutat. [...] Per ço lo dit estament real suplica a vostra magestat sia servit, per acte de Cort, declarar que los dits vehins de València no sols tenen facultat de tallar *guix* y pedres, que són la matèria per a fer *algeps*, y coure les pedres de què-s fa la calç, y tenir per a est efecte dins dels térmens dels dits barons los instruments necessaris» (p. 114). Sembla que aquest ús de *guix*, diferent d'*algeps*, s'ha mantingut en valencià parcialment fins a temps recents.⁵⁵ Martí Gadea (1891) encara distingia el *guix* «yeso. V. *alabastre*»,⁵⁶ de l'*algeps* 'Yeso: Sulfato de cal hidratado, o piedra no muy dura que, quemada y reducida a polvo, sirve para las edificaciones», que, per designar el mineral no elaborat era anomenat més específicament *algeps cru o en pedra* «algez».⁵⁷ Final-

54. L'estament reial, al·legant els furs anteriors, protesta perquè els barons pretenien que els ciutadans de València que volien fer *algeps* i calç l'haguessen d'elaborar a la ciutat, i no en els termes on es trobava la matèria primera, la qual cosa encaria molt el procés.

55. I encara actualment n'hi ha dades valencianes locals. Així, Coromines (*DECat*, IV, 748) informa que a Ribesalbes (la Plana Baixa) en la partida dels Guixars trauen el mineral del *guix*, «que fa uns filonets i es cou, i per això diem *guix*, i no *algeps*», o la diferència entre *guix* i *algeps* que recollia l'ALPI a Peníscola i Torís (cf. Martines, 2002: 166). També a Tortosa es diferencia entre l'*algeps* (*argeps*) i el *guix*, que s'apliquen a dues qualitats diferents de material, i, a banda, el *guix* s'hi aplica també «a un determinat mineral i a diverses menes de senyala» (Beltran, 2010).

56. Defineix *alabastre* com «piedra de yeso, blanca y transparente, susceptible de pulimiento». Cf. *guix alabastre* 'varietat de *guix* de gra molt fi' (*DIEC*). Martí Gadea incloïa també pedra de llum «alabastrina. V. *guix*», a més de recollir *guix* amb el sentit de 'jabón de sastre', cf. *alcheps de alabastre* (a. 1633) (Gómez-Ferrer, 2002: 28).

57. El *DRAE* de 1884 defineix *algez* 'mineral de yeso'. En castellà, des de la segona edició del *Diccionario de autoridades* (1770), seguint el *Vocabulista arábigo* (1505) del pare Alcalá, es diferencia l'*algez* (*algez*) «el yeso en piedra» del *yeso* «cierta especie de piedra, no muy dura, la qual propriamente se llama assí después de quemada y dispuesta para las fábricas», si bé també s'afirma, ja en la primera edició del *Diccionario de autoridades*, que *algez* no és una veu general en castellà, i que «oy se conserva en Aragón, Murcia y partes circunvecinas». Anteriorment Covarrubias (1995 [1611]) diferenciava entre

ment, però, ha acabat reduint-se l'ús de *guix*, a causa de l'extensió d'*algeps*, que ha ocupat en valencià l'espai del primer, aplicada també com a veu única al mineral no calcinat, relegant l'ús de *guix* per al clarió, que conserva encara una major extensió, possiblement per tractar-se d'un valor més diferenciat o específic.⁵⁸

L'*ampollada* («sia introduhida certa pena contra aquells que acordadament tiraran *ampollades* e *canterellades* e pegaran bastonades o canyades», 1564, 29) era una burla molesta i afrontosa que es feia als habitants d'una casa, consistent, com l'*almanguenada*, a embrutar-ne la porta, les finestres o les parets; accepció no registrada en el *DCVB* ni el *DECat*, però que trobem en altres fonts documentals dels segles xv, xvi i xvii.⁵⁹ Un sentit semblant o relacionat tenia el substantiu *canterellada* (1564, 29), no registrat en el *DCVB* ni el *DECat*, derivat de *canterella*, que apareix en el mateix passatge de les Corts de 1564.⁶⁰ Segurament consistien a llançar una ampolla o una canterella d'almànguena o d'una altra substància semblant contra un habitatge per tal de sollar-lo.

Els *armerols* eren els «quatre criats que té la Diputació en la casa de les armes» (1626, 76), mot no registrat en els diccionaris, com tampoc els derivats *arrendació* 'arrendament' (1564, 43) i *adosació* (1645, 240) 'acció d'adosar'. Els *arrovers* en les Corts de 1626 estan relacionats amb el transport de l'oli: «que ningú puga traginar sinó los traginers o *arrovers* destinats per a dites coses, sots pena als contrafaents de perdició de dit oli» (p. 200); en el *Diccionari Aguiló* (I, 124) *arrober d'oli* «(València, xvii) 'olier'? », d'on el pren el *DCVB*. En el vocabulari d'oficis de Tarrança (1636) *arrover de oli* «congiarius olei», i en el d'Exulve (1643) *arrover de oli, qui mesura* «amphorarius», *arrover (qui la porta)* «amphoraerophorus» (Colomina, 1990: 182).⁶¹

el *yesso* «cierta especie de piedra no dura» i l'*aljez* «cierto género de yeso». Però altres fonts lexicogràfiques anteriors, i també posteriors, no fan aquesta distinció semàntica entre *yesso* i *aljez*. Així, en el mateix *Diccionario de autoridades*, en la primera edició, es diu que *algez* és «lo mismo que hyesso» (*NTLLE*), i abans Diego de Guadix (1593), que ja cridava l'atenció sobre el caràcter dialectal de *ajez* (*aljez*), deia que aquest material era el mateix que «en otras partes d'Espanya llaman *yesso*» (*NTLE*), i, igualment, Siesso de Bolea, al primer quart del segle xviii, identificava l'aragonés *algez* amb el que en Castella es coneix com *yesso* (Aliaga, 2008: 84), i un poc més tard, Terreros (1786-88) identifica el *yesso* «piedra blanca fácil de calcinar» amb l'*aljez* «lo mismo que yeso».

58. Escrig (1851) ja es feia ressò d'aquesta evolució, que degué tenir ritmes diferents segons les contrades, i, a diferència de Martí Gadea, incloïa *guix* només per al «jabón de sastre», diferent de l'*algeps* «yesso», que encara es distingia de l'*algeps* en *pedra* «aljez».

59. Cf. en el *Dietari* de Porcar: «Disapte, a 14 de maig 1605, a la matinada, aparegué a la porta de don Giner de Perelló una *ampollada*, cosa de roïn gent y infame que tal fa. Perquè no és deshonra ya en València semblants brutedats» (*CICA*, f. 92v, l. 12), «*Almanguenada*. Dijous, a 9 de dit, a la nit, pegaren una *ampollada* ab almànguena damunt la porta del doctor, del Real Consell Criminal, Polo» (id., f. 523r, l. 12), també a Mallorca: «mana Sa Señoria que ninguna persona gos donar *ampollada* a altra, ni posar *almanganada*, oli de ginebre, o altra inmundícia, banyes, ni altres coses infamatòries, en les portes, taulells o finestres, o parts de la casa de altri» (*Edictes reals fets per lo il·lustríssim senyor Don Carlos Coloma, visrey y capità general en lo present regne de Mallorca*, Mallorca, 1612, f. 14v).

60. Les autoritats valencianes, l'any 1488, advertien que seria assotat públicament tot aquell qui fos trobat donant «*anpollades*, canyades, *canterellades* plenes de almànguena e de diverses altres inmundícies, les quals redunden en gran injúria de aquelles persones a qui són donades, en gran detriment del bon estament de la present ciutat» (Almela y Vives, 1962: 242).

61. A la València del segle xvii sembla estar, doncs, vinculat especialment amb el comerç de l'oli.

Les locucions *haver per bé* (1528, 8) i *tenir per bé* (1564, 16) 'tenir per convenient', la primera no registrada en el *DCVB*, i la segona no documentada.

El mot *cap* amb el sentit de 'punt; capítol; qüestió, assumpte': «Com [...] se faça la relació per lo tal jutge relador sens presència de les parts, de hon poden nàixer molts inconvenients e perjuhís a les dites parts [...], com per oblit pugue lo dit jutge relador dexar de fer relació de alguns *caps* en fet essencials per a la justícia de les dites parts. E per no fer-se la relació dels dits *caps*, se pot donar la sentència contra justícia» (1542, 135), «entenen y han de supplificar a vostra magestat diverses coses y *caps*» (1604, 31).⁶²

El substantiu *casolà*, es refereix en les Corts de 1528,⁶³ per oposició a *flaquer*, als particulars que pastaven a casa seua i portaven el pa a coure al forn, per al seu consum, mentre que el *flaquer* professional pastava i coïa el pa a la fleca i el venia públicament: «los dits senyors de molins [...], o altra persona per aquells, no puixa prestar a *flaquer* o a altra qualsevol persona perquè molga ab aquell, ni fiar o prestar forment o donar-lo-y a menys for del que-l donarà o vendrà als *casolans*» (p. 14). En el *DCVB* es recull *casolà* «parroquià o parroquiana d'un forn, que pasta a casa seva i porta el pa a coure al forn», a Sant Joan Despí i a Mallorca, sense documentació, però, com veiem, era ja una forma antiga i d'una major extensió; de fet, es documenta al primer quart del segle XIV en el *Manual de consells* de la ciutat de València, també juntament amb els *flaquers*, per relació a la compra de forment per pastar: «Encara us fan saber que les *flaques* pusquen pastar d'aquí a avant pa de blanch; axí, emperò, que compren les ·lles· parts d'aquell forment que·s volran e la terça part sien tenguts de pendre del forment assegurat per la ciutat, lo qual ven en Jacme Maçana. Et los *casolans* sien tenguts de pendre la meytat del dit forment assegurat e l'altra meytat de qual forment se volrà» (*CICA*, p. 314, l. 8); es podia referir també als consumidors d'altres productes, com en les Corts de 1626, on apareix *casolans* per referència als particulars que anaven a comprar oli a la llotja: «que ningun traginer o mesurer puga reservar o agabellar oli que·s porte a la Llonja, ni fer ofici de corredor, sinó que haja de deixar comprar lliurement als *casolans*» (p. 200), i aplicat als venedors particulars d'una localitat, com ho veiem en aquestes ordenances d'Olesa de Montserrat, per referència a la venda del vi, per oposició als *hostalers*: «que

A Catalunya, al segle XV, els *arrovers* estaven relacionats amb la venda a la menuda dels cereals i els seus derivats; segons Riera (2009: 250), els *arrovers* i *fariners* mercadejarien sobretot amb farina. Mot segurament derivat d'arrova, en relació amb els oficis als quals s'aplica, de venda d'un producte en quantitats relativament menudes.

62. Cf. «Venint al segon *cap* de la dita demanda [...]» (a. 1495) (Castán, 1996: 408), «Los sagrats doctors donen moltes causes, y totes elles se reduexen a tres *caps*, y són que convenia axí per respecte de Christo, y per respecte de Maria Sanctíssima y per respecte nostre» (Capella, 1593: 38), les raons de l'esposori de la Verge Maria, «sempre entre dites viles han restat litigis sobre diferents *caps*» (a. 1662) (Felip / Garcia, 2005: 200); i amb sentits o matisos diferents, però relacionats, *tindre molts caps a on acudir* 'tenir moltes ocupacions, moltes feines pendents', documentat al segle XVII (Casanova, 1992: 422), i en Carles Ros *retraure (a algú) tots els caps*, per referència als suposats afers amorosos del llaurador: «Sempre me estava reñint, / *retraent-me tots los caps*: / Si parlaba en la Chitana, / si la estava festechant, / si anaba a casa Lapeta, / si entraba en casa de Blay, / si la Rocheta em volia, [...]» (*Paper graciós, discursiu, enfàtic, alusiu y sentenciós per a desfresar-se de llaurador a les Carnistoltes*, [s. l., s. i., s. a.], p. 2).

63. En les Corts de 1626 es recorda aquesta disposició de 1528 (p. 208).

qualsevol persona de dita vila, tant hostalers com *casolans*, qui vendran vi a menut e seran trobats en mesures falses [...]» (Font Rius, 1986: 209).⁶⁴

En les Corts de 1626 amb el terme *comuners* (p. 204) hom fa referència als agermanats, que assaltaren i cremaren el castell de Xelva. El substantiu *contrallibre* en les Corts no té únicament el sentit registrat en el *Diccionari Aguiló* (II, 263), i repetit en el *DCVB* ('interventor encarregat dels llibres de comptes'), sinó que hi designa també el llibre on eren registrats els comptes de la Generalitat: «com sia necessari per la bona administració dels drets de la dita Generalitat, que en aquella hi haja un *contralibre* de compte y rahó, perquè per aquell se tindrà certa y explícita notícia de tota la entrada y exida de dita Generalitat, y de les forces de aquella, e del que li és degut y deu» (1564, 35).⁶⁵

correnties (i *correncia*) i *estanquies* (i *estantia*), termes relacionats amb el conreu de l'arròs: «com [...] sia prohibit en los térmens de dites viles e loch de Fradell ésser fet arroços a *correncia* e *estantia*, les quals pragmàtiques són molt útils per a la salut dels habitants en aquelles» (1547, 191), «per lo que convé a la salut [...], que no-s puguen fer arrosos en los llochs e terres propinques al riu Guadalaviar, ni *correnties* ni *estanquies*, perquè les aygues que-s corren, cahent y derivant en lo riu, fan notable dany a la salut» (1585, 110), i en les Corts de 1626, sense especificar-ne l'ús: «*Escorrenties* no-s poden concedir per lo governador de Castelló de la Plana [...], per ser danyoses a la salut» (p. 144); el mot *estanquia* (o *estantia*), relacionat amb *estancar* 'aturar el curs d'un líquid', per referència a les aigües estancades o embassades, no figura en els diccionaris històrics i etimològics;⁶⁶ quant a *correntia*,⁶⁷ en el *DCVB*, amb el sentit de 'fluid en moviment continuat; corrent (d'aigua, d'aire, de núvols)', no es documenta fins al darrer quart del segle XIX, i abans, a mitjan segle XVII, en valencià, *escorrentia* 'sèquia per on l'aigua

64. En textos populars valencians dels segles XVIII i XIX documentem l'adjectiu *casolà*, amb els sentits de 'persona que té gust i costum d'estar a casa' i d' 'animal criat a casa': «un home retirat, casolà, sempre melancòlic per los racons» (BUV, ms. 228, Soler, *Sermó 2*, p. 7), «un cavaller *casolà*» (*Rahonament y coloqui nou...* de Pep de Quelo, s.l. [València], s.a. [1760], p. 2), «és digne de tot aplauso / este llauró *casolà*» (*Arenga per a tirar des de el carro que fa Sento el Noveler*, València, s.a. [1802], p. 4), «tres pells de borrego *casolà*» (El Mole, 1840-41, vol. I, p. 94). Actualment és un mot en retrocés en part del valencià.

65. En l'Hospital General de València es trobava també el *contrallibre* de la claveria (a. 1584) (López Terrada, 1986: III, doc. 17).

66. En el *DCVB* *estancar* 'aturar el curs d'un líquid', cf. *estancar l'aigua de regadiu*. Un procés de 1651, seguit per Vila-real, Castelló i Almassora, descriu els sistemes de conreu a estanquies i escorrenties. Segons un testimoni d'aquell procés, les *estanquies* «se fan alçant molt los màrgens y tenint embalsada pam y mig o dos pams de aygua tot lo temps de l'estiu, fins que aquella es corromp y podrix la terra y aire», d'on resulta «un llim y sevo en la terra», que «llança un malíssim olor» i és molt nociu per a la salut; quant a la diferència entre *estanquia* i *escorrentia*, segons el testimoni, «la *estanquia* és la aygua que s'està estancada y no passa a ninguna part, y *escorrentia* és la aygua que corre de un camp a altre. La aygua de les *escorrenties* és aygua embaçada y detenguda, que no té més correncia que el comunicar-se de un camp a altre, y que no té despedida ni tota se embeu ni consumix en la terra»; a més, sabem per aquest procés, que aquest procediment de conreu no era exclusiu de l'arròs, i que solia utilitzar-se amb altres cereals, com el forment (cf. Sánchez Adell, 1976: 50-51).

67. Segons el *DCVB*, és un mot valencià i balear; Coromines (*DECat*, II, 957) creu que no és tampoc estrany al Principat.

sobrerera de la regada se'n va al riu o a la mar';⁶⁸ cf., en les Corts, «no poguessen tenir bases per a llins, les *escorrencies* de les quals derivassen y vinguessen a caure al riu» (1604, 160), «per quant de fer-se *escorrencies* en les terres del terme de Vila-real és danyós per a la salut» (1645, 330).

derruïnar: «lo dit castell és tant *derruïnat* que envides resten relíquies algunes de aquell, per no haver-hi memòria de dit castell» (1537, 96), variant de *ruïnar* i *arruïnar*, no registrada en el *DCVB* ni en el *DECat*, amb el prefix *de-*, present en el verb *derruïr*, relacionat semànticament amb aquests. *Descobrir*, amb un subjecte inanimat, aplicat a un lloc elevat des del qual es pot veure, albirar, vigilar un espai, per relació al castell de Cullera, com a punt de vigilància de la mar: «jatsia lo castell de Cullera *descobra* molta mar, emperò no pot *descobrir* la part del cap la volta del llevant, per hon algunes fustes y fregates tenen oportunitat de nit amagar-se en dit cap, e de aquí exir a saltejar los peixcadors» (1547, 191), i, en la forma *descubrir*, amb el sentit de 'fer (algú) una inspecció, una exploració, un reconeixement militar de vigilància': «ab que dites guardes tinguen obligació de *descubrir* des de la una torre fins a l'altra» (1645, 377),⁶⁹ per referència als guardes de la costa; aquesta operació de reconeixement es deia també *fer una (o la) descuberta*, la patrulla que se'n feia càrrec s'anomenava *descuberta* (Martí, 1991: 99, 166, 183), i els militars encarregats d'aquestes inspeccions eren els *descubridors* o *atalladors*.⁷⁰

68. Coromines (*DECat*, II, 961) confirma el caràcter valencià d'*escorrentia*, com «un terme subordinat a *séquia* [...], i distingit d'aquella i d'*escorredor*». Les ordenances contra les *correnties dels arrossos* es troben ja en el *Llibre d'establiments i ordenacions de la ciutat de València*, l'any 1334: «que per les correnties novellament feytes en camps d'arrotz se són enseguides contençons e baralles entre los hereters per raó del regar, e affollament de camins e dampnatges donats a les heretats convehines a aquelles *correnties* per ayguamoll, e, ço que és pus greu, que les aygues que exien d'aquelles *correnties* eren infectes e corruptes, per la qual infecció e corrupció són enseguides en lo terme de la ciutat moltes malalties e morts de persones» (Furió / Garcia-Oliver, 2007: 263); en el *Manual de consells* de Vila-real *correntia* i *estantia*, aplicat al conreu de l'arròs, amb aigua corrent o amb aigua entollada, respectivament (Doñate, 1979: 445); al segle xv es documenta *correntia*, juntament amb *fila* i *roll* o *partidor*, aplicat a l'ús agrícola de les aigües: «no turbeu en la sua antiga, e quieta e usitada possessió en la qual són, axí en l'exercici de la jurisdicció de la dita aygua com en rebre e haver la dita aygua per sos antichs e usitats meats, trànsits e discursos de les sues *files*, *rolls* o *partidors* e *correnties* de les aygues» (a. 1456) (Garcia-Oliver / Aparici / Rangel / Royo, 2011: 929-930). En aragonés també es coneix *correntia* i *correntiar* (o *correnciar*) aplicat a un sistema de reg, que es documenta ja l'any 1338: «trobó el dito García Pérez haber regado e *correntiado* el campo suyo, sito al brazal del ador», «si no podiesen *correntiar* e regar, siquier regar, de la dita aygua en lurs dias» (Canellas, 1961: 306). Al primer quart del segle xviii, Siesso de Bolea recollia en el seu diccionari de veus aragoneses *correnciar* y *correntiar* 'llenar de aygua una haza o tierra', «llenar de aygua del río Xalón, u de otro que la tenga muy grassa, los campos para estercolarlos con ella» (Aliaga, 2008: 130), i en els *Elementos de agricultura* (Madrid, 1817) de Boutelou s'informa que a Aragó, especialment pels voltants del riu Jalón, aquesta operació «la llaman *correntia*, y dicen *correntear* las heredades para expresar lo mismo» (p. 159), i afegeix l'autor que els valencians anomenen aquesta mateixa activitat *enronar* les terres. En el *DRAE*, des de 1780, figuren *correntia* i *correntiar*, amb aquest sentit, com a veus aragoneses (*NTLLE*).

69. En el *DCVB* *descobrir* no es recull com a verb intransiu.

70. Cf. «per a evitar los captiveris y robos que per los moros cossaris [...] feyen [...] en lo present regne [...], en los anys MD cinquanta-quatre y MD cinquanta-cinch, fonch ordenada la guarda e custòdia en la costa e marina del present regne, ab constructió de moltes torres, posant en cascuna de aquelles guardes de a peu, y *atalladors* y *descubridors*» (a. 1585) (Vallés, 1985: 70-71).

escopeteria i *ballesteria* designen un lloc on hom s'exercitava en l'ús de les ballestes i escopetes, *tirant a punteria*.⁷¹ «qu'és necessari que hi haja persones molt exercitades en *tirar a punteria*, y axí en la present ciutat hi ha una *ballesteria* y *escopeteria*, a hon tots los dies de festa concorre molta gent, y se exercita en dit exercici, y la ciutat premia als que millors colps fan» (1604, 28); en el *DCVB* només es recull amb un sentit semblant *ballesteria*,⁷² sense documentació. *Espedida* 'venda, eixida', aplicat a un producte comercial: «no podent-se traure la dita seda, cessarà lo comerci, y aquella no tindrà *spedida*» (1547, 179), no registrat en el *DCVB* ni el *DECat*, que deu ser un derivat del cultisme *expedir*, que tingué també presència en el nivell popular (cf. *DECat*, IV, 840-841).

Estanyació, no registrat en el *DCVB* ni en el *DECat*, aplicat, en sentit figurat, al bon establiment i gestió d'un impost de nova creació: «Que les dihuyt persones [...] puguen [...] provehir tot ço e quant los pareixerà per a la bona *estanyació* del dret del nou impòsit e manifest, ab que no augmenten ni disminuixquen la cantitat de aquell» (1585, f. 30v).⁷³

Estrep, en sentit translàtic: «la dita demolició de dites cases [...] redundà a dany de dita vila, perquè les dites cases servien y eren *estrep* de la muralla de aquella» (1645, 376), és a dir, feien de reforç, de contrafort, de la muralla.⁷⁴

forídic, -a 'fet segons for': «revocant y anul·lant tots y qualssevol actes de convocatons e enantaments fets contra les dites *forídiques* disposicions y contravenint a dites disposicions forals» (1626, 25), format sobre *for* 'fur' (1626, 63, 144);⁷⁵ *frontaler* fa referència en el text als propietaris rústics que tenen les seues propietats contigües als camins: «per quant lo adob dels camins [...] toca y s'esguarda a la Fàbrica de Murs y Valls, [...] e alguns

71. En el *DCVB* i el *DECat* (VI, 868) no es documenta punteria fins al s. XIX, i recullen també l'expressió *prendre punteria* (i *punteries*) 'apuntar una arma cap al seu objectiu'; amb anterioritat *punter* 'que fa bé la punteria, el qui sap apuntar bé amb l'arma', doc. als segles XVI i XVII (*DCVB*; *DECat*), d'on, segons Coromines (*DECat*), provindria *punteria*. En cast. *punteria* doc. des del s. XVI, *tirar de punteria* i *tirar a punteria* doc. s. XVI (cf. *CORDE*; *NLLE*), it. *fare punteria* «colpire il bersaglio» (Battaglia, 1979-1999).

72. «Lloc on es fabricaven ballestes o on s'exercitaven els ballesters a manejar-les». En el *DECat* no figuren amb aquest sentit.

73. Es tractava del nou impost de la seda, destinat a finançar la vigilància de la costa. En el foli 29 es diu que les «dihuyt persones, ço és, sis de cada estament, y los tres síndichs de aquells, proveheixquen e ordenen lo que convindrà y serà necessari per a l'assento y conservació de la guarda y fortificació de la administració del dit dret del nou impòsit».

74. Sentit no registrat en el *DCVB* ni el *DECat*; en el *DCVB*, amb un altre valor arquitectònic, *estrep* 'massís de paret o repeu que contraresta l'empesa d'un arc', sense doc., cf. en els arcs: "se han de tercejear los archs y les bòvedes per damunt en los carcañols, los archs de la gruixa de elles y les bòvedes de mija rajola de gruixa, per a que servixca de *estrep* y fortalea" (a. 1683) (Pingarrón, 1998: 619), en els arcs torals i en els *ochavos* o tambors: "Que los *streps*, axí los de l'arch toral com los dels ochavos, hajen de pujar consecutivament [...], los quals han de ser de pedra picada [...], los quals han de pujar tant com dirà la rostària de la teulada, fent per lo mig de cada hu una canal" (a. 1608) (Pingarrón, 1998: 535), en el *DIEC* també 'contrafort d'un mur'; ja al segle XVI es troba *estrep* com a terme arquitectònic, «parte de la armadura destinada a recibir los pares. Resiste el empuje de estos gracias a los tirantes» (a. 1538, Hospital General de València) (Gómez-Ferrer, 2002: 119). També el cast. *estribo* (*NLLE*) i el fr. *estrière*, *étrieu* (*FEW*, 17, 252-254; Rey, 2006) s'han usat, o s'usen, com a termes de la construcció.

75. Com *furídic*, -a id., doc. 1488, que Colón i Garcia (Furs, I, 245-246) qualifiquen de «rar mot», «degut a un creuament de *jurídic* amb *fur*», cf. «no alterar la forma *furídica* de la dita elecció» (*CICA* - «Germania», p. 344, l. 14).

frontalers hereters, regant les sues heretats, sorreguen e lancen l'aygua en dits camins, [...] manant als dits *frontalers* que adoben y netejen los dits scorredors» (1564, 49), que el *DECat* (IV, 212) recull amb un sentit diferent, per referència «a les tropes de guarnició en un front de guerra o una frontera amenaçada», i semblantment el *DCVB*; en el nostre cas, però, té el sentit de 'veí, contigu, fronter'.⁷⁶ El verb *insurtir* es documenta en textos dels segles xv i xvi amb el sentit de 'dimanar, derivar', 'sorgir, plantejar-se' (cf. Colón / Garcia, *Furs* III, 138; IV, 277; V, 117; IX, 316), així el trobem també en les Corts valencianes de 1626: «y que per la comissió feta de la dita visita, ni per los actes y procehiments que d'ella han *insurtit*, sia fet ni causat perjudí algú als dits furs» (1626, 94), «de la qual pau y confederació que y hagué entre los dos reys per esta causa *insurtí* lo poder lo dit sereníssim rey don Alfonso empendre segurament la conquesta del regne de Nàpols» (1626, 188); igualment, l'adjectiu derivat *insurtidor*, -a 'que insurt', en les Corts de 1542: «dits tachadors tinguen y hagen [...] poder de conéixer de les contencions e dubtes que *insurtiran* per rahó de la dita tacha [...], e decidir e determenar les dites qüestions *insurtidores* per rahó de la dita tacha» (1542, 162), no registrat en els diccionaris de referència. En les Corts de 1626 apareix també el substantiu *insurt*, aplicat a un atac, segurament sobtat i imprevist, dels bandolers i altra «mala gent», en absència de l'autoritat: «fent lo dit lloctinent de portanveus absències de dita vila, no obstant que deixé substituhit, per ço que aquell no és bastant per a impedir los *insurts* de bandolers y mala gent y altres mals, que, faltant la puntualitat en lo bon govern, és forçós haver de succehir» (1626, 150).⁷⁷ Notem, així mateix, en aquestes mateixes Corts, l'expressió *for sortints*, aplicada als que no compleixen o acaten els furs, les lleis, formada sobre el participi de present de *sortir*, ací en sentit no material, on deu estar present una certa idea d'eixida violenta (cf. *DECat*, VIII, 100-101), per relació als qui no acaten els furs: «los barons que tenen tota jurisdicció [...], poden conéixer [...] de qualssevol delictes [...], no sols *inter suos*, sinó també de qualssevol estrangers delinqüents o en altra manera *for sortints* en les dites baronies o viles» (1626, 26).

nutriu 'fomentador': «com los juraments que fan [...] al temps que són confessats [...], sien perillosos e *nutrius* de peccat, perquè és cert que los més que presten dit jurament se perjuren e i'llaqueen ses ànimes e consciències» (1564, 26), no registrat en els diccionaris, del llatí *NUTRITIUM*, que en català dóna també el cultisme *nutrici* (*DCVB*; *DECat*, V, 947), com el cast. i ital. *nutricio* (Segura, 2006; Battaglia, 1970-1999; Battisti / Alessio, 1975).

76. Cf. amb un sentit semblant, «attenens encara que-l dit en Jacme ha request a nós moltes e diverses vegades que nós deguésem fer constrényer los dits vehins *frontalers* al dit allbelló de pagar lur part en la dita quantitat» (a. 1306-24) (*CICA* - Manual I, p. 231, l. 23), «executa als *frontalers*, si tallen canyes de la vora del braçal de la céquia» (a. 1618) (Peris Albentosa, 1995: 117), és a dir, els qui tenen propietats rústiques que afronten amb la séquia, «que qualsevol regant *frontaler* de la céquia del Vall que es trobarà haver-se'n entrat, escurant dit vall, devés de l'altre son vehí y *frontaler*, encórrega en pena de tres lliures» (*Capítols y ordinacions fets y fetes per los elets de la céquia de Rovella...*, en lo primer de maig 1699, s. l. [València], p. 23), els propietaris rústics veïns o *frontalers*.

77. Cf. *insurt* «alarma, alboroto, motín» (Diccionari Aguiló, IV, 247), que Coromines (*DECat*, VIII, 103-104) considera variant d'*ensurt*, *surt* 'sotragada, salt bruscat i imprevist', derivats de *sortir*, com també el valencià *sortit* 'moviment bruscat del cos produït per una sensació sobtada, ensurt' (veg. Martí, 2011).

El *requeridor* (1626, 116), o *requeridor de la marina* (1645, 327), era el cap de cadascun dels partits de la costa; sobre les seues funcions, vegeu les *Ordinacions* de la costa de 1673 (Martí, 1991: 97, 146-153).

El mot *sobrecàrrega* (en pl. *sobrecàrregues*) designa l'oficial d'una nau conegut més habitualment com *sobrecàrrec*:⁷⁸ «donà pràctica y lliure comerci [...] a Sanson Colinis y Samuel Maurich, *sobrecàrregues* de dos naus ingleses» (1626, 35), «faltant [...] a la fe y paraula donada als dits *sobrecàrregues*» (id.), «Manant [...] que lo dit bacallau o precehit de aquell se done y lliure als dits *sobrecàrregues* o procuradors de aquells» (id.).

El *sobrecequier* (1646, 305, 306), per referència a la ciutat d'Alacant, era l'encarregat de l'organització del reg en l'horta, i tenia jurisdicció sobre els plets suscitats per l'aprofitament de l'aigua (cf. Barrio, 1990: 143), però també es coneixia a altres llocs; així es documenta a València al darrer quart del s. XIII (Gregori / García / Pujades, 2008: 803).

El substantiu *soguejada* 'acció de soguejar': «sia servit [...] atorgar facultat a l'amo de dites terres que puga demanar nova *soguejada* de aquelles» (1604, 87), no registrat en els diccionaris, que s'uneix al sinònim *soguejament*, doc. ja al s. XIII (*DECat*, VIII, 12), el qual també es troba en les Corts de 1604: «en la mesura e *soguejament* de dites terres» (p. 87).

Vaga, referit a un ofici o càrrec vacant: «hajan de pendre compte [...] de totes les baxes y *vagues* dels soldats» (1585, 133).

Les locucions *posar la mà* (en un assumpte) 'intervenir-hi, ocupar-se'n, participar-hi' (1604, 19, 123), i *passar paraules* (amb algú) 'parlar': «fonch denunciat lo dit Domínguez, dient que *havia passat paraules* ab don Alonso Çanoguera y altres, sots color que se hauria quexat que li feya males obres lo virrey de tenir-lo tants anys pres y arrestat» (1604, 30), no registrades en el *DCVB* ni el *DECat*; *llengua de la aygua*: «per quant dita vila de Muchamel és terra uberta y està a la *llengua de la aygua*, y no té altra defensa sinó la de sos veïns y habitants» (1645, 394), en el *DCVB* només *llengua de terra*, però no *d'aigua*; *portar en pes* (un treball, un afer) 'fer-se'n càrrec, ocupar-se'n' (1626, 75, 204),⁷⁹ *venir bé* (en alguna cosa) 'estar-hi d'acord, accedir-hi' (1626, 105), en el *DCVB* *venir a bé* 'accedir, assentir', doc. en *La Roqueta*,⁸⁰ i *en punt de* 'en la situació imminent de': «per causa de dites apreensions, és estada dita vila *en punt de* despoblar-se» (1645, 395), en el *DCVB* només *a punt de*.

78. En el *DIEC* i el *DCVB* *sobrecàrrec*; no figuren en el *DECat* *sobrecàrrec* ni *sobrecàrrega*, amb aquest sentit.

79. En el *DCVB* *alçar* (*dur, portar, etc.*) *en pes* 'alçar o dur una cosa suportant-la completament, sense deixar-la tocar a terra'.

80. Cf. «-Creus tu que sense motiu / farien tanta bondat? / -Yo *vinch bé*, mes també és just / el que fasen altre tant / per celebrar els meus sigles, / o que em vaigen renovant» (*Coloqui entre el Engonari de la Llontja y el Dragó del Coletgi sobre les festes del centenar de Sant Vicent*, s. l., s. a. [1755], p. 23), es queixa l'Engonari dels valencians, que recorden el ratpenat, que recorden a ell l'obliden.

5. MOTS NO DOCUMENTATS I PRIMERES DOCUMENTACIONS

Passem ara a comentar alguns mots no documentats en els diccionaris de referència, o que representen primeres documentacions respecte a aquestes obres.

agantar-se 'tenir ganades, venir de grat (de fer una cosa)': «los avitualladors y personas que porten vitualles a la ciutat de València tenen treta y lleva franca de les monedes procedides de les tals vitualles [...], lo que redunda en benefici de la ciutat, perquè de esta manera se *aganen* a tornar ab més vitualles» (1626, 40),⁸¹ *alfarràs* (*alfarráz*) (1626, 83, 93), *arabisme val.*, no documentat fins al s. XIX en el *DCVB* i el *DECat* (I, 181-183),⁸² *ben entranyat* 'de bons sentiments': «les persones agraydes y *ben entranyades*» (1585, 152),⁸³ *capeller* 'encarregat del servei d'una capella' (1626, 77), *cedent* 'qui cedeix': «los donadors e *cedents*» (1552, 239); *coadjutoria* 'càrrec de coadjutor' (1533, 45; 1626, 207), *contribuent* (1604, 62), *convocador* 'encarregat de convocar per reunir-se els membres d'un col·lectiu' (1604, 170), *embotigament* (1604, 48), *escorredor*: «que lo pesador de la carn en lo clos de les carniceries majors de la present ciutat no puga entrar a descapsar⁸⁴ que no sia tocada la alba, y que mentres descapse, no puixa estar present ningun carnicer [...], sinó que tant solament puixen estar en lo *escorredor* [...] vehedors de l'offici de carnicers» (1645, 266), en el *DCVB* 'lloc d'un escorxador on es buiden i netegen els ventres de les bèsties mortes', doc. en el diccionari de Labèrnia, si bé abans es troba en Esteve / Belvitges / Juglà (1803); *executoriari* (un privilegi reial, una llicència) 'executar-lo, posar en obra, donar-li compliment' (1626, 36, 37), *inconcús* (1626, 55), *invaliditat* 'invalidesa' (1626, 60), *llenseria*: «les robes que es portaran de *llenseria* dels regnes de França» (1645, 245), no documentat en el *DCVB*, el *DECat* (V, 148) cita només *llenceria* en Labèrnia (1839-1840); les *lletres remissòries* són les que acompanyen els actes i processos judicials tramesos de la Real Audiència al Consell Suprem: «presentar-se y produir-se [...] en la dita Real Audiència nous actes e instruments, per a que aquells, ab noves *lletres remissòries*, sien tramesos com a seqüela del procés principal al dit Consell Supremo» (1604, 43), en el *DCVB* 'escrit pel qual un jutge remet una causa a un altre jutge', sense doc.; *llevar les crestadures* 'castrar' (1646, 267), en el *DCVB* *crestadura* 'castració', no documentat,⁸⁵ *mollonera* 'espai que marca la partició entre termes' (1626, 212), *mudada* 'acció de mudar de casa, d'anar a habitar a un altre lloc': «si [...] lo jove haurà mudat casa, que la tal *mudada* no-s compte en lo número de les dites quatre cases» (1552, 242); *postura* 'preu que el comprador ofereix per una cosa que es ven' (*posar postures*) (1626, 59), *DCVB* doc. 1758; *presumptiu* 'presumpte, que es pot presumir': «proves *presumptives* e indicials» (1604, 16), *DCVB* i *DECat* (VIII, 145) doc. 1696;

81. El *DCVB* i el *DECat* (IV, 331) consideren *agantar* 'fer tenir gana (de qualque cosa)', 'incitar; enllaminar' un mot propi del Maestrat, que no documenten fins al poema Seidia (1920). Veiem, per tant, que té una major antiguitat i extensió.

82. Cf. *alfarraçament* doc. 1378-79 en el *Manual de Consells* de Xàtiva (*CICA*), *alfarrassar* i *alfarrassador*, al s. XVII, en Morlà (Ferrando, 1995: 141, 142).

83. Cf. el mateix any de les nostres Corts: «Aprés seguia / un mestre Alberro, / digne sancerro / d'aquest ramat, / *ben entranyat*, / sobre ser roig» (*CICA* - Montmajor, Descripció, l. 152).

84. Això és, *descapçar*; en el *DCVB* i el *DECat* només *escapçar*.

85. Casanova (1986: 96) documenta *crestadura* l'any 1611 en el Mostassaf d'Alzira.

rastell, que designa un element del traçat urbà: «[...] la conservació de les places y carreres, y que no s'angusten,⁸⁶ ocupen ni impedinguen ab banchs, taules, empostats, porches, lloses, *rastells*, veles, barraques, ni en altra manera» (1604, 137), probablement per referència a la «rastellera de sellars que fa de vora de la voravia», que el *DECat* (VII, 118), localitza en el centre i sud del País Valencià; en el *DCVB rastell de l'empedrat* 'filera de pedres que forma la vora de l'empedrat o acera', doc. en Pascual Tirado;⁸⁷ *regnícols* (1528, 5; 1533, 35; 1645, 243; etc.), per referència als habitants del regne de València, *DCVB* doc. 1626;⁸⁸ *sales* (1626, 605) 'pedres sobre les quals posen sal per al bestiar'; *sobrecarta* (1626, 33, 46); *soc* (*çoch*) 'piló de la carniceria' (1626, 103, 126), que el *DCVB* recull només a l'Empordà, sense documentació. Confirmem la realitat del verb *vear* 'inspeccionar': «per a que qualsevol roba forastera pugua ser venuda en la present ciutat, sens haver de ser *veada*» (1604, 138), que el *DCVB* considerava inexistent,⁸⁹ però que Coromines (*DECat*, IX, 274) intuïa.⁹⁰

6. MOTS DECADENTS O EN PROCÉS D'ENVELLIMENT EN VALENCIÀ

A més de les que hem comentat en apartats anteriors, esmentem algunes paraules actualment envellides, poc emprades o que, en alguns casos, pateixen la competència de castellanismes en valencià popular, però que es troben en les Corts valencianes modernes, prova, per tant, del seu ús tradicional.⁹¹ Afegirem alguns comentaris, quan ho creguem

86. El verb *angustar-se* 'fer-se estret' no es troba en els diccionaris catalans. Podria ser un cultisme, del llatí *ANGŪSTARE* (cf. it. *angustare*), o una adaptació del cast. *angostar* 'hacer angosto, estrechar', doc. des del s. xv, i en sentit figurat 'angustiar', des del xiii (cf. Alonso, 1986; *DCECH*, I, 270).

87. Cf. «Y feren manament [...] que dins tres dies escurasen los enfronts cascú de sa casa [...]. Y arribà esta vegada [a] obrir lo carrer fins pasat lo *rastell*, que està més amunt del mig carrer de la Xerea, prop de casa lo Pare de Òrfens» (a. 1621) (*CICA* - Porcar, «Dietari», f. 356v, l. 8), «(Señalant al carrer, però des de les vidrieres) Veus aquell qu'està pasechant per el *rastell* d'enfront?» (E. Alberola, F. Muñoz: *El primer voler*, València, 1927, p. 7). En Escrig (1851) el *rastell de pedra*, etc. *que-s posa per a enllaçar els entaulellats y empedrats* 'adoquín'; també amb la variant *rastrell*: «empedrar lo pati que està a la porta principal y davall los cobertisos y davant l'hort del vicari tot lo qual ab sos *rastrells*» (a. 1584, en els llibres d'administració de l'Hospital General de València), amb el sentit de «bordillo», segons Gómez-Ferrer (2002: 204); forma conservada actualment en valencià, com a Vila-real: *rastrell* 'faixa llarga i estreta de pedra que forma el marge de les voreres urbanes' (Fausto, 2006: 79), que arriba, adaptada en el sufix, als parlars valencians de base castellanoaragonesa: *rastrillo* «borde de la acera» (Llatas, 1959: II, 144), «bordillo de la acera» (Martínez Sevilla, 1976: 137; Torreblanca, 1976: 245).

88. Aquesta és la forma més habitual en les Corts; també apareix *regnícola* (1537, 96; 1552, 264) i en un cas la forma no registrada en els diccionaris *regnicle* (1626, 204).

89. El creia un «derivat arbitrari» que registraven els diccionaris d'Escrig-Llombart (1887) i de Martí Gadea (1891), format artificiosament sobre el substantiu *veedor*.

90. Documentava *vesador* i *vesar* a Mallorca als segles xvii i xviii. Atribuïa aquestes formes als contactes entre *avear* 'acostumar' (amb la var. *vear*), *aveador* i *veedor* 'inspector'. També registrem *vear* 'acostumar' en les Corts de 1604: «y altres [cavalcadures] que no estan *veades* a càrrega» (p. 158).

91. Hi ha qui, de forma acrítica i ideològica, ha volgut veure alguns d'aquests mots com a no valencians.

convenient per entendre'n millor l'evolució, o quan permeten aportar alguna novetat respecte a la bibliografia.

adobar 'reparar, restaurar, arranjar' (1564, 49; 1604, 17) i el postverbal *adob* 'restauració, reparació' (1564, 49); *advocat* (1528, 19), sense la presència del castellanisme *abogat*, avui molt difós, que Carles Ros (1771, 5) tractava de corregir; *almoïna* (1542, 124; 1645, 208),⁹² *assajar* (*asatjar*) (1626, 55), *atzembla* (*adzembles*) 'bèstia de càrrega' (1564, 49), *bisbe* (1528, 7) i *arquebisbe* (1528, 7); *capítol* (1528, 15; 1604, 15), les conj. *car* (1533, 38; 1547, 201) i *donchs* (1528, 12), només en les Corts de Carles I; *catifa* (1620, 203), *celler* (1537, 106; 1626, 223), *ciuró* (1604, 121), *cloure* (1528, 6; 1552, 236; 1585, 91; 1626, 167; etc.), substituït avui dia generalment per altres verbs, com *tancar*, *clausurar*, *acabar* o *resoldre*, però que en les Corts és habitual en l'àmbit del llenguatge administratiu.⁹³

conrear 'adobar, posar en bon estat (una cosa), com cal que estiga': «tingués *conreades* certes céquies per al benefici de tornar dites terres fructíferes y també per a *divertir la aygua*,⁹⁴ de manera que la humitat no fos danyosa a la salut» (1626, 151). Cf. amb un sentit semblant, «que en afondar lo dit pou y *conrear* aquell y fer canals y gamellons y altres [coses] necessàries» (a. 1582) (Catalá / Pérez, 2002: 178). Actualment es conserva en valencià *conrear* 'cuidar amb molta cura, amb atenció especial (una persona, un animal o una cosa)', exs. «sense saber que ls micòbrios / són un enemich mortal; / en lo saquet se'ls aguarda / pa tindre-los *conreats*» (*Llibret de la falla de la Vallà de San Fransés. 1903*, València, p. 11), «Rondar un poc més la casa, / i portar-li algun regal, / i oferir-li..., i *conrear-la...*, / hasta alcansar que la xica / done la seua paraula» (Peris Celda: *La rosella*, València, 1920, p. 12), «A tu t'ha pasat igual que a la mula del tio Pudores. En cuant es va vore *conreà* i en bon pienso, fea orelles al carro i a l'aladre, i no hagué ya qui la enganchara» (Josep Soler Peris: *Els estudiants*, València, 1934, p. 8), i la var. *conreuar*: «En l'armari, a hon està *conreuada* [la creu]» (Josep Bodria: *Festes de carrer*, València, 1906, p. 32), cf. *anar (algú) mal conreat*: «Que puje ahí? / Senyor, yo no puc pujar, / perquè estic mal de les cammes / y vaig molt mal *conreat*» (*Tercer rahonament del Rull de Payporta y Albudeca y Coll de Barral...*, s.l. [València], s.a. [1802], p. 2), probablement 'no estar agençat, no anar endreçat, no estar com cal', *conrear-se*: «*Teatro valensià* [...] *se conrea* hui d'estampar la

92. No apareix el castellanisme *limosna* o *limosna*, actualment molt difós en valencià, documentat ja al segle XVI en el DCVB. Planells en la seua versió de la vida de fra Pere Esteve glossava *almoïna* amb *limosna*, que segurament era la forma popular en el valencià del seu temps: «Li suplicà li donara el amich real y mig de *almoïna* (*limosna*)» (*Resumen y relació de la vida y prodigis del religiós, el venerable pare fray Pere Esteve*, ms., a. 1760, p. 22, ed. facsímil Dénia, Parròquia de Ntra. Sra. de l'Assumpció, 2006); igualment, Orellana considerava *almoïna* un mot envellit, substituït per *limosna* (Martí, 1994b: 114).

93. Per a la pervivència de *cloure* en certs contextos en el parlar tradicional, veg. Martines (2011: 192-193). En el registre jurídicoadministratiu trobem l'ús de *cloure* en valencià encara al segle XVIII, tal com l'usava el notari Carles Ros: «de bona gana atorgaria època definativa, y tot en açò serà *clos*» (*Paper graciós [...] en què un llaurador, suponent parla davant d'algunes senyores de València, hon aurà també un dotor de lleys, parla primer en elles, y après li fa al dotor un informe, ab los tèrmens facultatius corromputs, com ells los dihen. Any 1745*, s. l., s. a, p. 7), «ja tinch lo plet *clos*» (1764: 77).

94. *Divertir l'aigua*, amb el sentit ant. de 'fer que l'aigua estiga en moviment, que vaja d'un lloc a un altre, que no s'estanque'.

present comèdia y felisita als seus autors per el tiunfo alcansat» (*Teatro valensià*, núm. 59, 1926, p. 1), que recorda el sentit que té *conrear-se* a la Marina Alta ('recrear-se, posar esment en una cosa') (Beltran, 2005: 155).

Igualment, es fa servir en les Corts el substantiu *conreo*: «sens haver-hi forma ni possibilitat de poder acudir als gastos necessaris per al *conreo* de dites céquies» (1626, 151); cf. «per rahó del dit pou y aygua, les herbes de dita partida se arrenden y valen molt més del que valien ans que-s fes lo dit pou, lo qual, ab tot son *conreo*, val huy en dia y costaria molt més de les dites cent cinquanta lliures si se hagués de fer de nou» (a. 1582) (Catalá / Pérez, 2002: 181), «y per a netejar y tenir en *conreoo* (sic) dites armes la ciutat té feta nominació de una persona» (a. 1625) (Alberola / Paternina, 1989, doc. 6, f. 88v), «lo almari que tinc en València per a poder tenir la roba bona de color y de vestits negres ab més *conreoo*» (Ardit / Valldecabres, 2007: 88), derivat postverbal de *conrear*, amb una terminació -eo d'influència castellana, present també en altres mots documentats en val. als segles XVII, XVIII i XIX: *empleo*, *caleo*, *trofeo*, *rodeo*, etc.; en el *DCVB* *conreo* 'cura amorosa i atenta', recollit a Tortosa, sense doc., que és també val., exs. «que la dona és un molí / de recapte per a el home, / en quant se pot ocurrir. / En el vestir la família, / ella li guisa, li plancha, / li cus [...], / trau l'home com un espill. / [...] És el foment de la casa, / el *conreo* del marit. / Si pega per mal, l'areglen, / li entren per bons camins, / se l'arrollen y el cabdellen / y se'l chiten en lo llit» (Martí, 1997: 290), «Un viudo de quatre dones, / y tu choveneteta y guapa; / tot el *conreo* del món / vas a tindre» (Eduard Escalante: *Colección completa de las obras dramáticas*, València, 1894, vol. I, p. 429); *conreu* 'cura exquisita' també en val., no únicament a Castelló i el Maestrat (*DCVB*), sinó també més al sud (Colomina, 1991: 159; Segura i Llopes, 1996: 156); a Agullent *conreament* 'cultiu personal d'un mateix, respecte a la ciència, art, virtut, hàbits...' (Casanova, 1981: 213).

creedor 'creditor' (1537, 93); *collegi* (1528, 25), que pateix actualment la competència del més recent *college*;⁹⁵ *cruada* 'croada' (1564, 15), *cura* 'compte, atenció' (1533, 59; 1537, 110; 1585, 152) i *curador* 'tutor' (1542, 134), *curadriu* (1604, 82), *curadora* (1626, 48); l'adjectiu *darrer*, -a (1528, 17; 1585, 148); *defensar* (1547, 191; 1626, 15, 23; 1645, 323, 408), *dejús* (1533, 45; 1626, 61, 80; etc.), *dessús* (1552, 237, 255; 1626, 21; etc.), *duana* (1626, 46, 224); la idea d'immediatesa temporal s'expressa sovint amb *encontinent* (1528, 7; 1564, 39; 1626, 26) i, menys sovint, amb *decontinent* (1537, 100; 1547, 193); *desatent* 'trastorn, pertorbació, molèstia' (1547, 178; 1552, 258), que el *DCVB* creu que és només del cat. oriental; *enjús* (1537, 98).

ensemps (ab) (1547, 194; 1604; 182) es troba en totes les Corts, excepte en les de 1645; habitualment amb la preposició *ab*, però en un cas amb *de*, *ensemps de* (1626, 103); *esdevenir-se* (1533, 33; 1626, 43; etc.), *esguardar-se* 'pertànyer, pertocar, correspondre' (1537, 96; 1564, 63) i *haver esguard* 'considerar, tenir en compte' (1604, 104).⁹⁶

95. Escrig (1851) recollia *colege* o *colegi*, en un lema doble, però la forma que documentem en valencià als segles XVII i XVIII és sempre *collegi* (o *colegi*), que és també la més l'habitual al s. XIX, i perdura al XX, com veiem en els textos d'intenció popular: «la ciutat [...] més quieta / que un *colegi* a mijanit» (Las Provincias. Almanaque 1920, p. 107). «Mercedes [...] és una perleta crià en *colegi*» (Hernández Casajuana: ¡No és per ahí...!, Teatro valensià, 84, 1927, p. 9).

96. Carles Ros encara usava *esguard* 'mirada' en els seus versos: «Amorós, la salutí, / y ella, en son *esguart* alegre, / en cluquilles assomant / la cara de gitaneta, / correspondué ab tal agrat / que pareix sos

esmerçar (1585, 124; 1604, 18) i *esmerç* (1645, 260); en textos populars valencians del segle XVIII *traure esmerç* o *l'esmerç* 'obtenir un profit, un guany': «-Yo al vol els vaig agafar / una mandúria un món bona. / [...] —Tu eres molt afortunat, / puix de tot *traus el esmers*» (*Coloqui nou en què Tito Bufalampolla y Sento el Formal conten la maestransa que es féu el 20 de febrer de este any 1789 en València*, València, M. Peris, 1789, 5), «Que siga tan desgraciat / que de a hon pense *traure esmers* / em quede així vadallant?» (*Rahonament entre Tito Bufalampolla y Sento el formal, llauradors de la Horta de València, en què [...] fan una descripció de les prevencions que esta molt noble, leal y fidelíssima ciutat de València fa per a les festes de la beatificació de l'excellentísim e ilustríssim senyor Don Joan de Ribera*, València, M. Estevan, 1797, p. 6), «Que no faltaren és clar / alguns que en les apretures / farien sos jocs de mans / per a *traure el seu esmers* / no té ducte» (*Descripció de les lluminàries en honor del beato Juan de Ribera*, València, M. Estevan, 1797, p. 4).

estripar: «contra lo dit pèrfido turch, per *stripar* la secta mahomètica» (1533, 59), pròpiament, 'traure les tripes', ací, per extensió, 'aniquilar, exterminar',⁹⁷ *greuge* (1542, 164; 1626, 17) i *agreujar* (1542, 141; 1604, 41), que conviuen amb *agravi* (1537, 105) i *agraviar* (1533, 43);⁹⁸ *impòsit* 'impost, contribució pecuniària' (1535, 90; 1547, 180), juntament amb *imposició* (1547, 197); *finir* (1552, 263), *freturejar* (1547, 203) i *afreturejar* (id.), *jatsia (que)* (1547, 183; 1645, 214), més usat que *encara que; llavors (lavors)* (1533, 50; 1552, 54, 55; etc.) i *sellavors* (1626, 84, 93; 1645, 245, 376; etc.);⁹⁹ *lluny (luny)* (1542, 141; 1585, 103), el possessiu *llur, llurs* (1528, 8; 1645, 263), avui només literari, és habitual en totes les Corts; *manutenència* 'manteniment' (1537, 79), *menyscabar* (1645, 317, 375),

menyspreu (1533, 41; 1564, 11; 1604, 119; 1645, 335; etc.) és mantingut al llarg de tot el període estudiat. El substantiu *menyspreu* i el verb *menysprear* es troben encara en els diccionaris valencians del segle XIX (Escrig, 1851; Escrig / Llombart, 1887; Martí Gadea, 1891), en Escrig juntament amb *despreci, despreciar, desapreciar* i les que considera formes secundàries *despreu, despreç, desapreci, desapreu, desprear* i *despreure*, en Escrig / Llombart també la variant *despreuar*. En el diccionari de Torra (1647) ja figuraven «*despreciar* o *menysprear*» com a sinònims (*DECat*, VI, 808), i Orellana, a la segona meitat del segle XVIII, recollia *despreci, menyspreu* i *desapreu* com a formes vives en el valencià del seu temps (Martí, 1994b: 114). En textos populars valencians dels segles XVIII i XIX documentem *menyspreu (fer menyspreu)*: «Ella, que es veu tan amarga / del *meñspreu* que li fiu yo» (*Coloqui de Llaudomia*, Bibl. Valenciana, ms. 419, p. 69), «Que com tu feres *menyspreu*, / no crec que pugua agraviar-te» (Martí, 1996: 252), «fent

ulls parlaven» (*Paper graciós, polítich y entretengut per al desfreg de les màixqueres de les Carnistoltes de l'any 1739*, s. l., s. a., p. 5), i en el seu diccionari de 1764 recollia *esguart* amb un sentit diferent, poc precís: «algo de semejança».

97. Verb que, com veiem, no sempre ha estat «totalment estrany al valencià», com creia Giner (cf. *DECat*, VIII, 842) i com figura en el *DCVB*.

98. Colón (2003: 174) inclou *agraviar* (doc. 1454) entre els cultismes del català.

99. El segon, documentat només en les Corts de 1626 i de 1645, fou, segons Coromines (*DECat*, V, 115), freqüent en català antic, especialment «en valencians». No apareix en cap cas el castellanisme *entonces*, documentat ja al segle XVII en valencià, i que Carles Ros (1771: 10) corregia per *llavors*.

meñspreu de son intel·ligent amic» (Constantí Llobart: *El pare Mulet*, València, 1877, p. 29), però també *menyspreci*: «se venga en fer d'ells *mentjpresi*» (*Diàleg reflexiu entre dos amics de la veritat en contestació al Coloqui nou sobre la medicina curativa de Monsiur Laroà*, València, J. Gimeno, 1827, p. 4), *despreu*: «la que-t portaba em té [...] / atormentades / [...] les entrañes a forsa de *despreus*» (*Coloqui de Choliana*, BV, ms. 419, p. 139), «Les vanitoses me enfaden; / a les tontes fas memeus, / les sèries me desagraden, / mes no fas ninguns *despreus*» (*Trobos nous per a esplayar el ànimo cantant els nòbios a les nòbies*, València, impr. de Laborda, s. a., p. 2), i *despreci*, i al segle XVII *menospreu*: «predicació apostòlica del *menospreu* del món y del seu cos» (Cristòfol Mercader: *Vida admirable del siervo de dios, fray Pedro Esteve*, València, per Francisco Mestre, 1677, p. 375), i, pel que fa al verb, cf. les variants *menospreuar*, que es recull a principis del segle XX a Castelló: «cuan algun atrevit, bravucó o *majo* se'ls arrimaba masa o se propasaba en paraules o en accions, *menosprehuant* les sehues virtuts o donant equivocà endresa al seu natural desgaire y desahogat y lliure modo de raonar» (*Revista de Castellón*, 60, a. 1914, p. 8), i *menyspreciar*: «al presentar certs tipos, no tracto de *menyspreciar* ni en un sol borrall a las clases y profesions a què pertanyen» (Eduardo Vidal: *Tants caps tants barrets*, Barcelona, 1865, p. 3).

mitió (1626, 16), *mitjançant* (1537, 98; 1564, 26).

mitges 'peça de vestir que cobreix el peu i les cames': «de ninguna manera puga entrar en dit regne [de València] seda teixida ni per teixir que no sia dels regnes de España, excepto les *mitjes de seda*» (1626, 216), mot actualment estrany en valencià (cf. *DECat*, II, 416; Veny, 2009: 78), però que, com veiem, no sempre ho ha estat. Cf. «uns çaragüells y *miches* de cordellat negre usats» (a. 1578) (Gómez-Ferrer, 1994: 129), «Don Cotaldo Sentelles donà *calses* de vellut groc, *miches* de seda, sabates blanques» (a. 1586) (Martí, 1995a: 34), «que ningun estudiant puga portar *miges* de color, sinó solament negres, pardes o morades», en les Constitucions de 1611 de la Universitat de València (Pezet, 1999: 343), i en l'inventari de béns del sotssagristà de la Seu de València Pere Joan Tomàs (1655) apareixen *mitges* i *calces*: «unes *mijes* de ceda morades velles, y unes *calces* de fil de traveta ussades», que en aquest cas devien ser tinguts com a sinònims, ja que en la subhasta d'aquests béns llegim: «unes *calces* de seda morades y altres de fil», per referència al mateix objecte que en l'altre document és designat com a «*mijes*» (cf. Martí, 2012: 354). Segons Coromines (*DECat*, II, 416), «modernament [...] en el País Valencià s'anomenen *calces* allò que en el Principat es coneix per *mitges*», però, com veiem, degué haver-hi, cap als segles XVI-XVII, una etapa de transició en què hi conviuen *calces* i *mitges*, de vegades amb el mateix sentit i altres probablement amb sentits diferents («*calses de vellut groc, miches de seda*», com en cast. «*calzas con muslos de terciopelo negro y las medias calzas de aguja de seda*» a. 1562, ap. Bernis, 1990: 71), amb tendència del primer a imposar-se per designar la part que cobreix les cames, com finalment va ocórrer. Per exemple, en les *Tarifes* dels preus de les mercaderies que entraren a València els anys 1628, 1671 i 1681 figuren *calces* (d'home i de dona), però no *mitges*. La forma *mitges* és una abreviació de *mitges calces*, que correspon a la part inferior de les antigues *calces* d'una sola peça quan, al segle XVI, es dividiren en dues parts (cf. *DECat*; Veny, 2009a); en documents valencians del segle XVI trobem encara la forma composta *mitges calces*: «lo dit Bernaldino [peraire] [...] portava algunes voltes sarauells e borze-

guins, e altres voltes sarauells e *miges calces* pardilles» (a. 1541) (Pérez / Català, 2000: 241), «deu parells de *mijes calces* blaves», «dotze parells de *mijes calces* d'estamenya vermella» (a. 1584-85) (López Terrada, 1986: III, 1017, 1018). Al segle XVIII, Carles Ros (1764) ja només recollia *calça* 'media', *calces* 'medias', amb el sentit valencià modern, així com *calça blanca de baix* 'calceta'. A Catalunya, Torra (1653) encara considerava sinònims *mitjes* o *calçons* i *calces*. «Tibialia. Caligae», i destriava entre les *calces* o *mitjes de soldat*, «que arriban fins a mitja cama», i les *calces* o *mitjes fins als genolls*, si bé *calces*, com *saragüells* o *calsons*, també hi tenia el sentit de «Feminalia. Femoralia. Braccae laxae», i igualment Lacavalleria (1696): *mitja* 'vestidura de cama', *calça* 'espècie de mitja fins al genoll' i 'femoralia, feminalia, braccae' (sinònim amb aquest sentit de *calsots* i *balons*). En castellà *calzas* 'medias', segons el *DCECH* (I, 770), «abunda en textos medievals», però després amb aquest sentit s'hi fa servir generalment *medias* i antigament també *medias calzas* (cf. *NTLE*, 1967-1968; *NTLLE*; Bernis, 1990: 70-73), mentre que *calzas* 'medias' sobreviu dialectalment, a l'Alt Aragó o en asturià (*DCECH*). El triomf de *calces* en valencià com a mot únic, amb el sentit de 'mitges', amb la consegüent eliminació de *mitges*, quan en castellà, als segles XVI i XVII, la forma habitual era *medias* (o *medias calzas*), mentre que *calzas* s'usava per a designar els *muslos* o part superior de les antigues *calces*, coincideix amb la pervivència de l'aragonés *calzas* 'medias' (*DCECH*, I, 770; Nagore, 1999; Barcos, 2007: 182; De Mostolay, 2007: 135), i no descartariem que, com en altres ocasions, aquesta forma pogués haver influït en el triomf de *calces* en valencià, desplaçant i eliminant totalment *mitges* i *mitges calces*. En el cas del balear i de l'alguerés, on també es diu *calces* a les mitges, la tendència lingüísticament conservadora d'aquests parlars, com a àrees laterals i isolades, degué afavorir aquesta forma, coincident amb el nom tradicional, a més hi van d'acord amb el derivat *calçons* 'pantalons' (cf. Veny, 2009a: 67).

Notem, d'altra banda, que sovint en els inventaris i textos valencians dels segles XVI i XVII que hem citat apareixen, juntament amb les *calces* i *mitges*, els *saragüells* (*sarauells*); els quals, com veiem, no eren d'ús exclusiu dels llauradors, com es diu en el *DCVB* i en el *DECat* (VII, 672), sinó que tenien un ús més generalitzat en la indumentària masculina de les diferents classes socials. Podien usar-se per a cobrir l'abdomen i part de les cuixes, com a peça de roba interior. Així, en Onofre Pou (1575: 306): *çaragüells* o *cuxals*. «Feminalia, femoralia»; i també com a peça exterior de vestir. Carles Ros (1764: 210) diferenciava entre els *sarahuells* 'calçones: también se dizen greguescos' i els *sarahuells blancs* 'calçoncillos: los calçones de lienço ancho que se traen debajo de los otros calçones' (cf. Martí, 2011); en el dietari de Porcar veiem també els dos tipus de *saragüells*, els de llenç, interiors, i els exteriors, que podien ser de diferents teixits: «Diumenge, a 1 de octubre, 1623 [...] acontegué [...] que, estant enmig del pont del Real, Colomer, ingénieur, li pasà una pilota per la capa y li féu dos forats, y li pasà los *saragüells* de chamellot y los de llens y la camisa. Y en cada roba li féu dos forats per damunt del genoll, y no-l nafrà» (*CICA* - f. 424v, l. 4), «Dijous, a 5 de setembre 1624 [...], mestre Juan, manyà al carrer dels Manyans [...], llevà's los *saragüells* de drap y restà ab los de llens» (id., f. 444v, l. 6); també entre els béns del sotssagristà Pere J. Tomàs hi havia «sis *sarahuells* de llenç, alguns de aquells guarnits de randeta» (Martí, 2012: 354), i en l'inventari del comte d'Oliiva, a mitjan segle XVI, «uns *saragüells* curts, a modo de bragues, de tafatà negre» (a. 1550)

(Felip, 2000: 332). Es tracta, com és sabut, d'un arabisme compartit amb el castellà *zaraüelles* (cf. *DCECH*, VI, 86-87; *NTLE*), i molt probablement arribat a través d'aquest, documentat en castellà des de c. 1460 (*CORDE*), vist com a antiquat ja en el *Diccionario de autoridades* (1739) (*NTLLE*), però conservat encara dialectalment, com en aragonés: *zaraüelles* 'calzones', *zaraüelle* 'marianos, calzoncillos largos' (Nagore, 1999), i en altres llocs. Per tant, en el valencià dels segles XVI i XVII conviuen, juntament amb les *calces*, *mitges* i *mitges calces*, els *saraüells*, que, com a peça de roba interior d'home, cobrien l'abdomen i part de les cuixes, i com a peça de vestir exterior masculina, cobrien l'abdomen i part de les cames.

monestir (1537, 106; 1552, 250; 1604, 15), *nafra* (1537, 115),¹⁰⁰ *noure* (1528, 17), *oncle* (1585, 129; 1645, 232), *paupertat* 'pobresa' (1537, 82), *perir* (1537, 97),¹⁰¹ *perta-nyer* (1528, 19; 1626, 21), *préstec* (1528, 17), *reblir*: «que dites salines sien *reblides* y *secades*» (1626, 123),¹⁰²

rebre (1528, 10; 1626, 22; 1645, 205; etc.) és la forma habitual, sense que es registre *recibir*, actualment la forma més popular en valencià.¹⁰³ Al segle XVIII *recibir* ja havia fet molts progressos en valencià (cf. Martí, 2011), però és sobretot al XIX quan *rebre* acabaria envellint-se en l'ús popular. Així, d'acord amb l'ús del seu temps, Onofre Soler (1827) substituïa *rebre* de l'original de Montanyés per *recibir* (Casanova / Alonso, 1989: 152), i Joan Antoni Almela en el seu *Cant* glossava «reb» amb «recibix» (Vicent Boix: *Fiestas que en el siglo IV de la canonización de san Vicente Ferrer se celebraron en Valencia*, València, J. Rius, 1855, p. 314); en textos populars valencians *rebre* és ja molt rar al segle XIX, i el documentem només al primer quart de la centúria, aplicat a l'acció de 'sofrir (els cops, l'agressió, d'algú)': «Que tals idees són males? / A esta pregunta calla. / Di-ga'm pronte si són males, / responga'm, si no *rebrà*» (*Colecció de varies conversacions alusives al nou sistema consitucional (sic) que pasaren entre els dos acreditats patriotes*

100. El verb *nafrar* es documenta en textos populars valencians encara al segle XIX: «ha de haber morts y *nafrats*» (*Proclama en forma de coloqui per a consolar als pares que tenen sos fills en la guerra actual contra els francesos*, València, Viuda de Agustí Laborda, 1808, p. 3), «va millorar-se el *nafrat*» (*Rahonament entre el Rull de Payportia y Albudeca, llauradors de la Horta de València*, València, en la empremta del Diari, s. a. [1802], p. 2), «Qu-eixe també està *nafrat*?» (Joaquim Balader: *El pare alcalde*, València, 1871, p. 7).

101. Cultisme, documentat en textos populars valencians encara a finals del segle XVIII: «perquè España / vinguera en tot a *perir*, / y fent caure dels alts puestos / als lleals. O Déu meu viu! » (*En obsequi dels voluntaris honrats de l'Estat del reyne de València, y de son dignísim cap y autor lo Excm. señor Duc de la Roca. Rahonament*, s. l., s. a. [1794], p. 8).

102. Aceptació conservada encara en valencià, cf. «A la séquia del Pla. Pués que a *reblir-te* van, o séquia antiga!, / [...] te cante son plañ» (*Revista de Castellón*, 51, 1914, p. 15).

103. Coromines (*DECat*, VII, 156) rebutja la qualificació de castellanisme que el *DCVB* atribueix a *recibir*, basant-se en el fet que apareixeria en el *Tirant lo Blanc*; però, d'acord amb l'edició de Hauf (València, 2005, p. 638), la forma del *Tirant* és *recebir*, i no *recibir*, com transcriu èrroniament el *DCVB*. En el *CICA recibir* no es documenta fins la segona meitat del segle XVI, i amb una presència molt escassa, mentre que les formes clàssiques són *reebre* (*rebre*) i *recebre*, i *recebir*, amb *e* interior, que el *DCVB*, considera també un castellanisme, es troba des de la segona meitat del xv. Tenint en compte aquestes dades, i el triomf recent de *recibir* en valencià, trobem raonable veure-hi la interferència del castellà o de l'aragonés.

Saro Perrengue y el dotor Cudol, abogad de esta ciutat de València, en el añ 1820, València, F. Brusola, 1820, p. 64), si bé el van conservar els diccionaris, conscients del seu caràcter tradicional.

romandre (1537, 102) i *restar* (1528, 19), sense que aparega *quedar*, que amb el sentit de 'romandre, restar' és molt probablement un castellanisme (cf. *DECat*, VI, 951); *sagnia* (1626, 23) i *sagnar* (1626, 149), *seure* (1626, 39; 1645, 238), *signar* (1626, 33) i *signatura* (1626, 33), *sòl* (1646, 376), *sossec* (1537, 87), *desassossec* (1547, 192)¹⁰⁴ i la variant *dessossec* (1537, 87); *terratrèmol* (1626, 186), juntament amb el castellanisme *terremoto* (1626, 127); *testimoni* (1528, 19), *títol* (1542, 128; 1626, 37; 1645, 212), *treva* (1528, 20), *tràfec* (*tràfech*) (1626, 138), *veixell* 'nau' (1564, 46; 1626, 14; 1645, 300), generalment amb *e*, i rarament amb *a*, *vaixell* (1626, 149), sense la competència del castellanisme *barco*, avui molt estés; *vermell* («cera vermella» 1533, 68; «cota vermella» 1626, 142).

Des del punt de vista morfològic, hi són habituals els numerals ordinals amb el sufix *-é*: *sisé* (1547, 198; 1626, 131), *seté* (1552, 239; 1604, 17; 1626, 33), *huyté* (1552, 240; 1626, 32), *nové* (1585, 92; 1604, 17), *vint-y-dosé* (1604, 16), *quaranta-dosé* (1604, 17).

7. VARIANTS FORMALS ANTIGUES

Citem, per acabar, algunes variants formals antigues que apareixen en les Corts: *adroga* (1585, 122; 1604, 36), variant sobre la qual els diccionaris històrics i etimològics només citen la referència d'Onofre Pou (1575) (cf. *DCVB*; *DECat*, II, 210);¹⁰⁵ *antipassat* (1604, 105) probablement per analogia d'altres mots amb el prefix *anti-*; *assasini* 'assassinat': «Crim de *assasini*, nafres per diners, usures [...]» (1626, 60), «lo crim detestable de *assasini*» (id.), deu venir de l'it. *assassinio* 'omicidio su commissione per denaro' doc. 1309-10 (*TLIO*).¹⁰⁶

Les variants *bacallar* (1626, 160) i *bacallau* (1626, 35), aquesta no registrada en els diccionaris. Totes dues per referència a Alacant, a les quals podem afegir, dins del segle XVII, *bacallar* en uns *Statuts y ordinacions que respecten a l'offici de mustaçaff* de la ciutat d'Alacant (a. 1625) (Alberola / Paternina, 1989, doc. 6, f. 71), i abans, juntament amb *abadejo*, en el *Llibre de la peixca* d'Alacant (a. 1578-1579) (Cano, 1993: 35), i *bacallau* en documents alacantins de 1617 i 1636, i de Sagunt del segle XVII (Cano, 1993: 35; 1995: 157). Actualment en valencià és un mot especialment alacantí i de part del valencià meridional (*bacallar*, *bacallà*) (cf. Garcia Perales, 2001, núm. 512). Però el recu-

104. Forma no documentada en el *DCVB*, i no registrada en el *DECat*.

105. Coromines (*DECat*), tenint en compte els derivats com *adroguer* i *adrogueria*, pensa que la forma *adroga* «hagué de tenir alguna consistència»; la seua presència repetida en les Corts valencianes modernes confirma aquesta hipòtesi.

106. Sobre l'origen italià de les formes romàniques procedents d'*assassinio*, *assassinare*, *assassinato*, *assassinio*, *assassinatore*, veg. *FEW* (19, 69-70), *DCECH* (I, 374-375) i Rey (2006).

llen lexicògrafs valencians de les comarques centrals als segles XVIII i XIX, com Carles Ros (1764) (*bacallar*), Sanelo (*bacallar*, *bacallat*) i Escrig (1851) (*bacallat*), i abans apareix en Onofre Pou (1575) (*bacallar*), es documenta en alguns textos del segle XIX d'aquesta procedència, ex. «no tingueren els pobrets per a mengiar [...] més que un poquet de *bacallar* bullit y sopes del caldo de ell» (*Conversació que tingueren en una botiga de la porta Nova, a hon se giuntaren estos dies pasats per a comprar, un llaurador de l'horta, un sastre y un viager*, València, Ferrer de Orga, 1811, p. 8), en boca del llaurador de l'Horta, «arroz, *bacallat* y sardina» (Martí, 1997: 256), i el *DCVB* recollia la var. *bacallat* a València i Sanet, l'existència de la qual en valencià central confirmava Josep Giner (en Gulsoy, 1964: 300); la va usar també l'albaidí Bertomeu Tormo: «furtà en l'armari un tros de *bacallat*» (*La gatomàquia valenciana*, València, J. Mariana, 1880, p. 19-20); el *DCVB* la considera formada per adaptació a partir de la forma ultracorrecta castellana *bacalado*; potser hi ajudà també l'atracció als mots amb la terminació *-at*, molt nombrosa en català. Coromines (*DCECH*, I, 445; *DECat*, I, 529-530) considera el cat. *bacallà* pres del cast. *bacalao* (ant. *bacallao*), que es remuntaria al gascó *cabilhau*.¹⁰⁷

bohià (1604, 97), variant de *bomià* (1547, 201) 'gitano', explicable per assimilació i equivalència acústica; *brevitat* (1547, 199) (< BREVITATE) deu respondre a un tractament més culte de la vocal interior pretònica. En les Corts del regnat de Carles I apareix la forma ultracorrecta *cars* 'cas' (< CASU), indicatiu de la pèrdua efectiva en el valencià d'aquell temps de la *-s* final en el grup *-RS*.

cativar (1537, 93; 1626, 123) i *catiu* (1626, 155); *certinitat* 'certesa' (1564, 38); les formes més cultes *comerci* (1547, 179; 1604, 138) i *commerci* (1564, 41) (< COMMERCIIUM) són les habituals en les Corts valencianes modernes; *convinient* (1645, 363), *corònica* i *coronista* (1604, 96), amb anaptixi; *designe* 'designi' (1552, 245); *desolució* 'dissolució, relaxació en els costums', «y en loch de servir a Déu, se fan en semblants dies moltes *desolucions*» (1533, 54), no registrada en el *DCVB* ni en el *DECat*; *diminuir* (1547, 204; 1564, 39) i *diminució* (1547, 192; 1626, 15); *dismembrar* (1626, 86), amb el prefix més culte *dis-* per *des-*; les variants cultes *dubitar* (1528, 20), *indubitat* (1585, 77; 1604, 71, 117).

egualtat (1542, 126; 1626, 159) i *egualment* (1552, 145) conserven la *e* etimològica com a derivat de l'antic *equal* (1547, 194); *entregue* (1537, 100; 1547, 194; 1604, 58; etc.), *entrega* (1528, 26), *entregament* (1542, 137; 1585, 93, 140), i sense metàtesi *entegrament* (1604, 57, 116; 1626, 61) (llatí INTEGRUM); la forma popular amb metàtesi *entrevenir* (1542, 124), habitual en la llengua antiga; *esmoledor*: «los *smoledors* e guaranimenters de dites spases» (1547, 189), variant d'*esmolador* no registrada; *fenir* (1547, 218), variant de *finir* (1547, 185); *firmitat* 'fermesa' (1552, 233), *fregata* 'fragata' (1547, 191; 1604, 109), que el *DCVB* no documenta fins Lacavalleria (1696); *guerau* 'grau' (1604, 22), amb anaptixi; *herbajar* (*herbatjar*) 'pasturar, péixer' (1626, 223), derivat d'*herba*;¹⁰⁸ *jamés* (1537, 88; 1626, 27), *jamay* (1604, 21; 1645, 284), *enjamés* (1645, 251)

107. Cf. també l'occità *bacalhau* (Alibert, 2002), i Rey (2006) per a una explicació etimològica diferent, a partir del basc.

108. Variant d'*herbejar* no registrada en el *DCVB*; es documenta en català occidental des de l'època medieval, com a verb transitiu i intransitiu: «que tots altres bestiaris que d'ací avant *siran erbajats*» (a. 1329)

i *enjamay* (1645, 344); *magatzén* (1604, 114), amb *-n* final, però sense l'article àrab aglutinat; *mortitzar* (*mortizar*) (1626, 107), amb afèresi; *octobre* (1645, 376), *pavordria* (1626, 171), amb repercussió de la vibrant.

Convien les formes *perjuí* (*perjuhí*) i *prejuí* (*prejuhí*) (pàssim) 'perjudici'. Eren corrents en català antic, com en les Corts valencianes, *pràtica* (1533, 36, 58; 1552, 238, 240; 1626, 76; etc.) i *praticar* (1528, 18; 1937, 97, 101; etc.), amb simplificació del grup culte *-ct-*, i amb un sentit semblant, es registren en les Corts de 1604 i 1626 les variants *plàtica* (1604, 108; 1626, 122), *plàtic* (1626, 48) i *platicar* (1626, 24, 60, 177). En algunes Corts del període de Carles I es documenta l'arcaisme *pleyt* (1537, 98; 1542, 146, 148), però la forma més habitual en el conjunt dels textos és *plet* (1533, 39; 1626, 191; 1645, 209; etc.).

Són també prou habituals les variants *porrogar* (1528, 6, 19, 27; 1564, 12, 33; etc.) i *porrogació* (1528, 6; 1542, 129, 1585, 188; etc.), amb dissimilació eliminatòria de la primera vibrant. També *prefingir* (1564, 24), variant de l'antic *prefigir* 'fixar per endavant' (< PRAEFIGERE), amb una nasal no etimològica potser afavorida pel parònim *figir*; *prematiques* (1645, 307, 407) i *pregmatiques* (1645, 383, 407); *promícia* (1533, 55) i *promícia* (1533, 56), variants de *primícia* (1604, 121); *recors* 'recurs', variant fonètica popular (< RECŪRSU), habitual en la llengua antiga, com també en les nostres Corts; *redemir* (1545, 176), juntament amb l'arcaisme *rembre* (id.); *refacció* (1626, 122), *refaició* (*refayció*) (1626, 37, 54) i *refaiçó* (*refayçó*) (1604, 26), variants de *refecció*; *roptura* (1604, 136) deu estar influïda per *rompre*; la preposició *sots* (pàssim);¹⁰⁹ *trantoll* 'comoció, inquietud, trasbals' (1552, 259).¹¹⁰

(Sánchez Adell, 1992-93: 372), «anyells, ovelles paridores e bacives, porchs, mules, egües, bous, a *erba- jar*» (a. 1471) (*CICA* - Andorra III, c. 93, l. 33), «ne *ervagar* sos bestiar en aquell» (a. 1495) (Castán, 1996: 408), i continua als segles XVI i XVII: «lo *herbatjar* de les egües de aquell en lo terme de dita baronia» (a. 1581) (Catalá / Pérez, 2002: 155), «amprivant y *herbatjant* en lo terme de nostra batlia» (a. 1595) (Castán 1996: 449), «és forçós que-ls ganados que *herbatgen* en lo terme de Resalany hajen de anar a pasturar a la horta del dit lloch» (a. 1618) (Peris Albentosa, 1995: 152), també *erbajador* (a. 1329) (Sánchez Adell, 1992-93: 371-372), i *erbajant*: «així als *erbajants* com als ganaderos» (a. 1656) (Castán, 1996: 470); cast. *herbajar* o *herbajear* (*DCECH*, III, 354), arag. *herbajar*, *herbajes*, *herbagero* (Aliaga, 2008: 179).

109. Segons Coromines (*DECat*, VIII, 113), *sots* és més freqüent a l'Edat Mitjana que *sota*, però «des de la fi del s. xv *sots* va anar quedant antiquat en la llengua viva»; amb tot, en les Corts valencianes modernes apareix sempre *sots*, com també en el *Libre de Antiquitats*, dels segles XVI i XVII (Martí, 1994), i en les *Ordinacions de la costa marítima* (1673), en aquest cas juntament amb la forma acastellanada *so* (Martí, 1991: 91).

110. En valencià són conegudes tant les variants amb *a* (*trantoll*, *trantollar*, *atrantollar*) com amb *o* (*trontoll*, *trontollar*) pretòniques (cf. Ros, 1764; Gulsoy, 1964: 212, 228; Lamarca, 1839; Escrig, 1851; Escrig / Llombart, 1887; Martí Gadea, 1891). Tant les variants amb *a* com amb *o* es documenten en català des del segle XVI (*DECat*, VIII, 873; *CICA*), però, segons Veny (2009b: 103), *trontollar* seria la forma primitiva, origen de *trantollar* per dissimilació; igualment, Martines (2000: 74) situa la forma *atrantollar-se* de Pla i Costa entre els mots «on hi ha *a* per *o*». Per la seua part, Coromines (*DECat*), que explica *trontollar* com una paraula de creació expressiva, es refereix a una formació elemental amb variants vocàliques des de la seua creació: *tron-to-*, *tran-t(r)a-* o *tran-to-*, cosa que explicaria les diferències vocàliques entre les llengües on aquesta formació ha produït descendents, i que, podem afegir, podria donar compte de les mateixes alternatives vocàliques dins del català. En el *FEW* (13, 227-228) figura *trant-* com una formació onomatopèica, estesa per diverses llengües (francès, occità, català, italià) i modificada de diferents maneres, amb *a*, *o*, i fins i tot *i*, en el radical, segons la varietat lingüística.

Algunes variants amb *i* deuen explicar-se, almenys en part, per assimilació: *affigir* (1542, 143), *binifici* (1547, 192, 206), *corrigidor* (1552, 240), *dicisió* (1542, 135), *dibitori* (1528, 19), *difinir* (*diffinir*), *difinició* (*diffinició*) i *difinitiva* (*diffinitiva*) (pàssim), *ligítima* (1564, 39), *perfició* (1585, 124), *repitir* (1645, 214), *requiridor* (1585, 137), i probablement *imbiar* (1626, 14; 1645, 217).

Variants amb sonorització popular de la dental intervocàlica: *tudor* (1542, 132), *execudor* (1533, 55) i *relador* (1542, 135; 1585, 85), var. respectivament, de *tutor*, *executor* (1533, 56) i *relator* (1585, 85).

8. CLOENDA

El nostre estudi del lèxic de les Corts valencianes del període postclàssic demostra l'interès dels textos juridicoadministratius de l'època moderna per a la història del lèxic català. La documentació d'aquesta època, tradicionalment poc valorada des d'un punt de vista lingüístic, permet completar l'evolució del vocabulari català, omplint els buits documentals existents, i entendre millor els canvis que aquest ha experimentat fins l'època actual.

Hem pogut comprovar aquestes afirmacions a través de l'estudi dels sinònims, dels cultismes, de les variants formals, dels mots i accepcions no registrats en els diccionaris de referència, dels no documentats, de les primeres documentacions, així com dels mots decadents o en procés d'envelliment en la llengua actual, però que en l'època de les Corts eren encara ben usuals. No dubtem del profit lèxic que es podrà traure de l'estudi d'altres textos, de diferents registres i estils, dels segles XVI, XVII i XVIII.

BIBLIOGRAFIA

- ALBEROLA, Armando / PATERNINA, Mª Jesús (ed.) (1989): *Ordenanzas municipales. Alicante, 1459-1669*. Alacant: Ajuntament d'Alacant.
- ALIAGA, José Luis (2008): *Borrador de un diccionario de voces aragonesas. José Siesso de Bolea*. Saragossa: Gara.
- ALIBERT, Louis (2002): *Dictionnaire occitan-français*. Toulouse: IEO.
- ALMELA Y VIVES, Francisco (1962): «Aspectos del vivir cotidiano en la Valencia de Fernando el Católico». *Fernando el Católico y la cultura de su tiempo. V Congreso de Historia de la Corona de Aragón*. Vol. V. Saragossa: Institución «Fernando el Católico», p. 203-261.
- ALONSO, Martín (1986): *Diccionario medieval español*. Salamanca: Universidad Pontificia.
- ARDIT, Manuel / VALLDECABRES, Rafael (2007): *Arbitris i notes per a Quart i València: la gestió agrícola d'un terratinent de l'Horta (Segle XVII)*. València: Universitat de València.

- BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1999): *Les Regles de esquivar vocables i la «qüestió de la llengua»*. Barcelona: IEC.
- BAIXAULI, Isabel A. (2001): *Els artesans de la València del segle XVII. Capítols dels oficis i col·legis*. València: Universitat de València.
- BARCOS, Miguel Áncel (2007): *El aragonés ansotano*. Saragossa: Gara.
- BARRIO BARRIO, Juan A. (1990): «La organización municipal de Alicante. Ss. XIV-XV». *Anales de la Universidad de Alicante. Historia medieval*. Núm. 7, p. 137-158.
- BATTAGLIA, Salvatore (1970-1999): *Grande dizionario della lingua italiana*. Torino: UTE Torinese. 31 vol.
- BATTISTI, Carlo / ALESSIO, Giovanni (1975): *Dizionario etimologico italiano*. Firenze: Barbèra. 5 vol.
- BELTRAN, Joan S. (2010): *Vocabulari de cruïlla*. Benicarló: Onada.
- BELTRAN I CALVO, Vicent (2005): *El parlar de la Marina Alta*. Alacant: Universitat d'Alacant.
- BERNIS, Carmen (1990): «La moda en la España de Felipe II a través del retrato de corte». *Alonso Sánchez Coello y el retrato en la corte de Felipe II*. Madrid: Museo del Prado, p. 65-111.
- CANELLAS, Ángel (1961): «Colección diplomática de la Almunia de Doña Godina (1176-1395)». *Cuadernos de Historia Jerónimo Zurita*. Núm. 12-13, p. 191-333.
- CANO I IVORRA, Mª Antònia (1993): «La saladura i els seus noms». *Quaderns de Migjorn*. Núm. 1, p. 33-36.
- CANO I IVORRA, Mª Antònia (1995): *El Llibre del Mostassaf d'Elx. Edició crítica i estudi lingüístic*. Alacant: Institut de Cultura «Juan Gil-Albert».
- CAPELLA, Andreu (1593): *Sermons dels diumenges y festes principals de l'any*. Castell de Sanahuja: N. Baresson.
- CASANOVA, Emili (1981): «Noves aportacions valencianes i aclariments al lèxic català». *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*. Núm. 57, p. 211-238.
- CASANOVA, Emili (1986): «Els estudis lingüístics sobre documentació administrativa d'èpoques diverses en el País Valencià». *Tradició i modernitat en el llenguatge administratiu*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 75-109.
- CASANOVA, Emili (1992): «Sermó de la invenció de la creu, predicat per mossén Rafel Andrada en 1654: edició i estudi», *III Congrés d'Estudis de la Marina Alta. Actes*. Alacant: IECMA, p. 421-425
- CASANOVA, Emili (2008): «Germà Colón, anotador lingüístic de textos», dins CASANOVA, Emili / ECHENIQUE, M. Teresa (ed.): *El deler de les paraules. Les aportacions de Germà Colón a la romanística*. València: PUV, p. 57-102.
- CASANOVA, Emili / ALONSO, Cecilio (1989): «Les actualitzacions lingüístiques de l'«Espill de ben viure» (1559) realitzades en l'edició de 1827 per Onofre Soler». *Caplletra*. Núm. 4, p. 137-166.
- CASTÁN ESTEBAN, José Luis (1996): *Los cabañeros serranos. Trashumancia aragonesa en el reino de Valencia durante la época foral moderna*. Tesi doctoral dirigida per la Dra. Emilia SALVADOR. València: Universitat de València.
- CATALÁ, Jorge A. / PÉREZ, Pablo (2002): *Los moriscos de Cortes y los Pallás. Documentos para su estudio*. València: PUV.

- CICA = *Corpus Informatitzat del Català Antic*, TORRUELLA, Joan (dir.), PÉREZ SALDANYA, Manuel / MARTINES, Josep / MARTINES, Vicent. 2013. <http://webs2002.uab.es/sfi/cica/>
- CISCAR PALLARÉS, Eugenio (ed.) (1973): *Las Cortes valencianas de Felipe III*. València: Universitat de València.
- COLOMINA, Jordi (1990): «Dos vocabularis d'oficis valencians del segle XVII: Tarraça (1636) i Exulve (1643)». *Caplletra*. Núm. 6, p. 179-208.
- COLOMINA, Jordi (1991): *El valencià de la Marina Baixa*. València: Generalitat Valenciana.
- COLÓN, Germà (1993): *El lèxic català dins la Romània*. Barcelona: PUV.
- COLÓN, Germà (2003): *De Ramon Llull al Diccionari de Fabra*. Barcelona: PAM.
- COLÓN, Germà (2011): «Revisió crítica de les Regles». COLÓN, Germà / FERRANDO, Antoni: *Les Regles d'esquivar vocables a revisió*. Barcelona: PAM.
- CORDE = Real Academia Española: Banco de datos (CORDE) [en línia]. *Corpus diacrónico del español*. <http://www.rae.es> [gener 2013].
- COVARRUBIAS, Sebastián de (1995 [1611]): *Tesoro de la lengua castellana o española*. Madrid: Castalia.
- DCVB = ALCOVER, Antoni M. / MOLL, Francesc de B. (1988): *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Palma de Mallorca: Moll. 10 vol.
- DCECH = COROMINES, Joan, amb la col·laboració de José A. PASCUAL (2000-2002): *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*. Madrid: Gredos. 6 vol.
- DECat = COROMINES, Joan (1980-2002): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial. 10 vol.
- DE LARIO, Dámaso (ed.) (1973): *Cortes del reinado de Felipe IV. I. Cortes valencianas de 1626*. València: Universitat de València.
- DE MAURO, Tullio (1999-2001): *Grande dizionario italiano dell'uso*. Torino: UTET.
- DE MOSTOLAY, Chesús (2007): *El aragonés en el Somontano de Barbastro*. Saragossa: Aneto.
- Diccionari Aguiló* (1915-1934). Barcelona: IEC. 8 vol.
- DIEC = *Diccionari de la Llengua Catalana* (2007). Barcelona: IEC.
- DOÑATE SEBASIA, Josep Maria (1979): «Vocabulari d'arcaïsmes de l'Arxiu de Vila-real (Castelló)». *Anuario de Filología*. Núm. 5. pp. 403-482.
- DU CANGE, Charles du Fresne, sieur (1883-87): *Glossarium mediae et infimae latinitatis*. Niort: L. Favre. [<http://ducange.enc.sorbonne.fr/>].
- Edictes e crides fetes y publicades per manament de l'excelentíssim senyor don Luys Díez de Aux y de Armendáriz...* Barcelona: Matevad, 1626.
- Edictes reals fets per lo iilustríssim senyor don Carlos Coloma, visrey y capirà general en lo present regne de Mallorca*. Mallorca: Guasp, 1612.
- ESCARTÍ, Vicent J. (ed.) (1999): *Joaquim Aierdi, Dietari*. Barcelona: Barcino.
- ESCRIG, Josep (1851): *Diccionario valenciano-castellano*. València: Ferrer de Orga.
- ESCRIG, Josep / LOMBART, Constantí (1887): *Diccionario valenciano-castellano*. València: P. Aguilar.
- ESTEVE, Joaquim / BELVITGES, Josep / JUGLÀ, Antoni (1803-1805): *Diccionario catalán-castellano-latino*. Barcelona: Tecla Pla, 2 vol.
- FAUSTO, Vicent (2006): *Lèxic vila-realenc en perill d'extinció*. València: Brosquil.

- FELIP SEMPERE, Vicent (2000): *Recull per a una història de Nules*. Nules: Caixa Rural de Sant Josep.
- FELIP SEMPERE, Vicent / GARCIA EDO, Vicent (2005): *Privilegios y concesiones del término general del castillo de Nules en época foral (1251-1709)*. Castelló: Ajuntament de Nules.
- FERRANDO, Antoni (ed.) (1995): Pere Jacint Morlà, *Poesies i colloquis*. València: IVEI.
- FERRER-LOZANO, Mercedes (1994): «El inventario de bienes del pintor Miguel de Urueña. La biblioteca de un artista en la Valencia del siglo XVI». *Ars Longa*. Núm. 5, p. 125-131.
- FERRER PASTOR, Francesc (1994): *Diccionari general*. València: Denes.
- FEW = VON WARTBURG, Walther (1922-2002): *Französisches Etymologisches Wörterbuch*. Bonn: Klopp; Basel: Zbinden; Nancy. 25 vol.
- FONT, Antoni (1637): *Fons verborum et phrasium*. Barcelona: Mathevat.
- FONT RIUS, José María (1986): «Ordenanzas municipales de una villa catalana: Olesa de Montserrat (siglo XVII)». *Liber amicorum. Profesor Don Ignacio de la Concha*. Oviedo: Universidad de Oviedo, p. 191-220.
- FORCELLINI, Egidio (1965): *Lexicon totius latinitatis*. Padova: Gregoriana.
- FURIÓ, Antoni / GARCIA-OLIVER, Ferran (2007): *Llibre d'establiments i ordenacions de la ciutat de València. I. (1296-1345)*. València: Universitat de València.
- Furs = Furs de València*, a cura de COLÓN, Germà i GARCIA, Arcadi (1970-2002). Barcelona: Barcino. 9 vol.
- GARCÍA CÁRCCEL, Ricardo (ed.) (1972): *Cortes del reinado de Carlos I*. València: Universitat de València.
- GARCIA-OLIVER, Ferran / APARICI, Frederic / RANGEL, Noelia / ROYO, Vicent (2011): *Hug de Cardona. Col·lecció diplomàtica. (1407-1482)*. Vol. 3. València: Universitat de València.
- GARCIA PERALES, Vicent (2001): *Atlas Lingüístic de la Península Ibèrica (ALPI): Edició i estudi del País Valencià*. Tesi doctoral dirigida pel Dr. Emili CASANOVA. València: Universitat de València.
- GARÉS TIMOR, Vicent M. (2011): *Grups de poder i violència social a la Ribera del Xúquer: De les Germanies a les segregacions municipals (1526-1585)*. Tesi de Màster dirigida per Amparo FELIPO ORTS. València: Universitat de València.
- GIL, Vicent (ed.) (2002): *Ordenances municipals de Vila-real (segles XIV-XVIII)*. València: PUV.
- GÓMEZ-FERRER, Mercedes (2002): *Vocabulario de arquitectura valenciana. Siglos XV al XVII*. València: Ajuntament de València.
- GONZÁLEZ, Enrique / VALLÉS, Vicente (1991): «Libros y bienes del rector Joan Llorenç de Salaya». *Estudis*. Núm. 16, p. 31-88.
- GREGORI, Rosa M. / GARCÍA, Juan V. / PUJADES, Ramon J. (2008): *Llibre de la Cort del Justícia de València (1283-1287)*. València: Universitat de València.
- GUIA MARÍN, Lluís (ed.) (1984): *Cortes del reinado de Felipe IV. II. Cortes valencianas de 1645*. València: Universitat de València.
- GULSOY, Joseph (1964): *El Diccionario valenciano-castellano de Manuel Joaquín Sanelo*. Castelló de la Plana: Sociedad Castellonense de Cultura.

- LABÈRNA, Pere (1839-40): *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: V. Pla.
- LACAVALLERIA, Joan (1696): *Gazophylacium catalano-latinum*. Barcelona: Lacavalleria
- LAMARCA, Lluís (1839): *Ensayo de un diccionario valenciano-castellano*. València: J. Ferrer de Orga.
- LEVY, Emil (1991): *Petit dictionnaire provençal-français*. Raphèle-lès-Arles: M. Petit.
- LLATAS, Vicente (1959): *El habla del Villar del Arzobispo y su comarca*. València: IAM.
- LÓPEZ TERRADA, Mª Luz (1986): *El Hospital General de Valencia en el siglo XVI (1512-1600)*. Tesi doctoral dirigida per la Dra. Emilia SALVADOR. València: Universitat de València. 3 vol.
- MANDINGORRA, Mª Luz (2007): *Llibre de Miquel Ferrer, palmiter (1612-1634)*. Castelló: Sociedad Castellonense de Cultura.
- MARÍ GARCIA, Enric (2010): *El llibre de família dels Roig de València*. Tesi de Màster dirigida per Carmen PÉREZ APARICIO i Amparo FELIPO ORTS. València: Universitat de València.
- MARTÍ I GADEA, Josep (1891): *Diccionario general valenciano-castellano*. València: J. Canales Romà.
- MARTÍ, Joaquim (1991): *Les Ordinacions de la costa marítima del regne de València (1673)*. Barcelona: PAM.
- MARTÍ, Joaquim (1994a): *El «Llibre de Antiquitats» de la Seu de València. Estudi i edició*. Barcelona: PAM. 2 vol.
- MARTÍ, Joaquim (1994b): «Una contribució a la lexicografia del segle XVIII: Marc Antoni d'Orellana», *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*. Núm. 28, p. 111-145.
- MARTÍ, Joaquim (1995a): «El dietari del ciutadà valencià Miquel Jeroni Llopis (s. XVI). Edició i estudi». *L'Aiguadolç*. Núm. 21, p. 19-36.
- MARTÍ, Joaquim (1995b): «L'obra en català del canonge valencià Melcior Maurici Fuster (1607(?)-1686)». *A sol post*. Núm. 3, p. 157-178.
- MARTÍ, Joaquim (1996): *Colloquis eroticoburlescos del segle XVIII*. València: IVEI.
- MARTÍ, Joaquim (1997): *Literatura de canya i cordell al País Valencià*. València: Denes.
- MARTÍ, Joaquim (2006): *Diccionari històric del valencià col·loquial*. València: PUV.
- MARTÍ, Joaquim (2008): *Els col·loquis valencians atribuïts a Carles Leon*. València: Denes.
- MARTÍ, Joaquim (2011): *Diccionari de Josep Bernat i Baldoví*. València: Denes.
- MARTÍ, Joaquim (2012): «El català de mitjan segle XVII a través del testament i de l'inventari de béns del sotssagristà Pere Joan Tomàs». *Afers*. Núm. 71-72, p. 343-362
- MARTÍ, Joaquim / SERRA, Xavier (2009): *La Consueta de la Seu de València dels segles XVI-XVII. Estudi i edició del ms. 405 de l'ACV*. València: Facultat de Teologia, 2 vol.
- MARTINES, Josep (2000): *El valencià del segle XIX*. Barcelona: PAM.
- MARTINES, Josep (2011): «Estudi lingüístic de la *Carta de població* (1611) i del *Llibre d'establiments* (1612) de la Vall de Guadalest. El lèxic i la fraseologia». *Benimantell. La Vall de Guadalest. 1611-2011*. Alacant: Excm. Ajuntament de Benimantell, p. 185-217.
- MARTÍNEZ SEVILLA, José (1976): *¡Ira chacha! El lenguaje de Ayora y su anécdota*. València: Marí Montañana.

- MIRALLES PORCAR, Jesús (1999): «Parròquia de Sant Bartomeu. Atzeneta del Maestrat. Visites pastorals. 1602-1688». *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*. Núm. 75, p. 61-123.
- NAGORE, Francho (dir.) (1999): *Endize de bocables de l'aragonés*. Osca: IEA.
- NTLE = NIETO, Lidio / ALVAR EZQUERRA, Manuel (2007): *Nuevo tesoro lexicográfico del español (s. XIV-1726)*. Madrid: Arco Libros, 11 vol.
- NTLLE = Real Academia Española: *Nuevo Tesoro Lexicográfico de la Lengua Española*. Madrid: Espasa. Edición en DVD. 2000.
- OLMOS, Vicent S. / LÓPEZ, Antoni (1985): *Llibre de comptes del Consell de Catarroja. 1656-1658*. Catarroja: Ajuntament de Catarroja.
- OLUCHA MONTINS, Ferran (1987): *Dos siglos de actividad artística en la villa de Castellón*. Castelló: Diputació de Castelló.
- OLUCHA MONTINS, Ferran (2002): «La capella de Comunió de l'església de Santa Maria de Castelló». *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*. Núm. 78, pp. 463-497.
- OLUCHA MONTINS, Ferran (2004): «Quatre-cents anys de la torre campanar de Castelló. Notícies documentals». *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*. Núm. 80, p. 113-213.
- OLUCHA MONTINS, Ferran (2011): *Repertori d'inventaris de l'església parroquial de Santa Maria de Castelló. 1528-1706*. Castelló: Diputació de Castelló.
- PÉREZ, Pablo / CATALÁ, Jorge A. (2000): *Epígonos del encubertismo. Proceso contra los agermanados de 1541*. València: Biblioteca Valenciana.
- PERIS ALBENTOSA, Tomàs (1995): *La Sèquia Reial del Xúquer (1258-1847): Síntesi històrica i aportacions documentals*. Alzira: Germania.
- PESET, Mariano (coord.): *Bulas, constituciones y estatutos de la Universidad de València*. Vol. 1. València: PUV.
- PINGARRÓN, Fernando (1998): *Arquitectura religiosa del siglo XVII en la ciudad de Valencia*. València: Ajuntament de València.
- PONS, Antoni (1934): «Constitucions e ordinacions del regne de Mallorca (Continuació)». *Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana*. Núm. 25, p. 13-30.
- POU, Onofre (1575): *Thesaurus puerilis*. València: P. de Huete.
- REVEST CORZO, Luis (1947): *Hospitales y pobres en el Castellón de otros tiempos*. Castelló: Sociedad Castellonense de Cultura.
- REY, Alain (dir.) (2006): *Dictionnaire historique de la langue française*. Paris: Le Robert.
- RIERA MELIS, Antoni (2009): «'Lo pus greu càrrech e perill que jurats d'aquesta ciutat han és tenir aquella sens fretura de blats'. El aprovisionamiento urbano de cereales en las ciudades de la Corona de Aragón durante la Baja Edad Media». *La Corona de Aragón en el centro de su historia. Aspectos económicos y sociales (1208-1458)*. Saragossa: Gobierno de Aragón, p. 233-277.
- ROS, Carles (1764): *Diccionario valenciano-castellano*. València: B. Monfort.
- ROS, Carles (1771): *Corrección de voces y frases*. València: F. Burguete.
- SALA VALLDAURA, Josep M. (2007): *Teatre burlesc català del segle XVIII*. Barcelona: Barcino.

- SALVADOR ESTEBAN, Emilia (ed.) (1973): *Cortes valencianas del reinado de Felipe II*. València: Universitat de València.
- SÁNCHEZ ADELL, Josep (1976): «Castellón de la Plana en la Baja Edad Media». *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*. Núm. 52, p. 31-61.
- SÁNCHEZ ADELL, Josep (1992-93): «Algunos aspectos de la práctica ganadera medieval en tierras castellonenses». *Estudis Castellonencs*. Núm. 5, p. 349-394.
- SEGURA I LLOPES, Josep Carles (1996): *Estudi lingüístic del parlar d'Alacant*. Alacant: Institut de Cultura «Juan Gil-Albert».
- SEGURA MUNGUÍA, Santiago (2010): *Nuevo diccionario etimológico latín-español*. Bilbao: Universidad de Deusto.
- SERRA, Eva (coord.) (2010): *Cort general de Montsó (1585)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Sumari de les obligacions de tots los oficials y comensals de l'Hospital General de València*. València, F. Mestre, 1695.
- Tarifa dels preus, per los quals se han de estimar en la aduana de la present ciutat de València totes les mercaderies*. València: V. Cabrera, 1681.
- Tarifa dels preus y pesos de les mercaderies per a la millor exacció y cobransa de la cissa de pas que es collecta en les taules de la contribució de la present ciutat y llocs situats de aquella*. València: F. Ciprés, 1671.
- Tarifa eo aranzell dels preus y estimacions a com dehuen passar y estimar-se totes les robes y mercaderies que entraran en lo present regne en los anys 1628 y 1629*. València: Juan Batiste Marçal, 1628.
- TLIO = BELTRAMI, Pietro G. (dir.): *Tesoro della Lingua Italiana delle Origini*, 1997-2012 [http://tlio.ovi.cnr.it/TLIO/]
- TORRA, Pere (1653): *Dictionarium seu thesaurus catalano-latinus verborum ac phrasium*. Barcelona: A. Lacavalleria.
- TORREBLANCA, Máximo (1976): *Estudio del habla de Villena y su comarca*. Alacant: IEA.
- TORRES NAVARRETE, Francesc (1995): *La llengua de Carles Ros*. Tesi doctoral dirigida pel Dr. Emili CASANOVA. València: Universitat de València.
- VALLÉS I BORRÀS, Vicent (1985): *El conreu de la morera i l'artesanía de la seda en la Ribera del Xúquer als segles XVI i XVII*. L'Alcúdia: Ajuntament de l'Alcúdia.
- VENY, Joan (1996): «Erotisme i litúrgia en els noms del *quetsémper*», *Estudis de lingüística i filologia oferts a Antoni M. Badia i Margarit*. Vol. 3. Barcelona: PAM, p. 289-309.
- VENY, Joan (2009a): *Petit Atlas Lingüístic del Domini Català*. Barcelona: IEC.
- VENY, Joan (2009b): *Per a una història diatòpica de la llengua catalana*. Barcelona: PAM.

RESUM

L'estudi del lèxic de les Corts valencianes de l'Edat Moderna ens permet aportar noves dades per al coneixement del vocabulari històric català. Estudiem especialment els sinònims, els cultismes, les variants formals, els mots i accepcions no registrades en els dicci-

onaris històrics i etimològics, els no documentats i els que n'avancen la documentació, així com els mots decadents i en procés d'envelliment en la llengua actual. Per situar millor el vocabulari en la història del lèxic català, es compara amb altres textos contemporanis, anteriors i posteriors, així com, quan es creu convenient, amb altres llengües.

L'estudi del lèxic de les Corts valencianes del període postclàssic demostra l'interés dels textos juridicoadministratius de l'època moderna per a la història del lèxic català. La documentació d'aquesta època, tradicionalment poc valorada des d'un punt de vista lingüístic, permet completar l'evolució del vocabulari català, omplint els buits documentals existents, i entendre millor els canvis que aquest ha experimentat fins l'actualitat.

MOTS CLAU: Història del lèxic, llengua dels segles XVI i XVII, llenguatge juridicoadministratiu.

ABSTRACT

The Lexis of the Valencian Parliament in Modern Times

The study of the lexis of the Valencian parliament in modern times brings to light new data for understanding historical Catalan vocabulary. In particular, the focus is on synonyms, learned words, formal variants, words and meanings not recorded in historical and etymological dictionaries, undocumented and previously documented forms, and recessive or archaizing words. In order to relate the words better to the history of Catalan lexis, comparisons are made with other contemporary texts, both earlier and later ones, and, when necessary, with other languages.

The study of the lexis of the Valencian parliament in the post-Classical period shows the relevance of modern legal/administrative texts to the history of Catalan lexis. The documentation from this period, which has traditionally been undervalued from a linguistic point of view, allows us to complete the history of Catalan vocabulary by filling in the gaps in the existing documentation and gain a better understanding of the changes that this vocabulary has undergone up to the present.

KEY WORDS: History of lexis, language of the sixteenth and seventeenth centuries, legal/administrative language.